

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	<u>ННІ економіки та бізнес-освіти</u>
Кафедра	<u>управління бізнесом</u>
Спеціальність	<u>073 Менеджмент</u>
Форма навчання	<u>денна</u>

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
Мусієнка Руслана Анатолійовича

	<u>(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)</u>
на тему	<u>Управління ресурсами комерційного банку</u> <u>(повна назва теми)</u>
за матеріалами	<u>АТ «Райффайзен Банк Аваль»</u> <u>(повна назва бази дослідження)</u>
науковий керівник	<u>д.соц.н., професор</u> _____ <u>Андрущенко Г.І.</u> <u>(наук. ступінь, вчене звання)</u> <u>(підпис)</u> <u>(прізвище, ініціали)</u>

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри

від 16.01.2025 р. № 6

Завідувач кафедри

(підпис)

д.соц.н., професор

Г.І.Андрущенко

Наук. ступінь, вчене звання

Ініціали, прізвище

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	<i>ННІ економіки та бізнес-освіти</i>
Кафедра	<i>управління бізнесом</i>
Спеціальність	<i>073 Менеджмент</i>
Форма навчання	<i>денна</i>

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри _____ *Андрущенко Г.І.*
(підпис) (Прізвище, ініціали)
«28» жовтня 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

1. Тема роботи _____ *Управління ресурсами комерційного банку*

Керівник роботи _____ *Андрущенко Ганна Іванівна*
затверджені наказом закладу вищої освіти від «25» жовтня 2024 р. №734-ст

2. Строк подання здобувачем роботи до «09» січня 2025 р.

3. Зміст кваліфікаційної роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

Розділ 1.

Розкрити сутність та значення ресурсів комерційного банку. Дослідити методику аналізу формування банківських ресурсів.

Розділ 2.

Надати характеристику діяльності та організаційної структури банку АТ «Райффайзен Банк Аваль». Здійснити аналітичний огляд основних показників діяльності банку. Провести аналіз динаміки обсягу та структури активів банку, а також аналіз динаміки складу власних та залучених ресурсів банку.

Розділ 3.

Запропонувати заходи щодо підвищення прибутковості залучених ресурсів банку; подумати про вдосконалення процесу формування оптимального розміру власних фінансових ресурсів банку. Надати пропозиції щодо реалізації механізму управління та контролю за формуванням оптимальної структури банківських ресурсів.

Об'єкт дослідження:

функціонування АТ «Райффайзен Банк Аваль» на фінансових ринках щодо мобілізації ресурсів для формування його ресурсної бази.

Предмет дослідження:

структура ресурсів банківських установ та методи управління нею.

Мета кваліфікаційної роботи:

оцінка сучасної системи формування і управління ресурсами вітчизняних комерційних банків, а також дослідження напрямків вдосконалення механізму організації формування та використання фінансових ресурсів банківських установ.

5. Дата видачі завдання «28» жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів МДР	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1	до 20.11.2024 р.	<i>Виконано</i>
2	Підготовка розділу 2	до 16.12.2024 р.	<i>Виконано</i>
3.	Підготовка розділу 3	до 02.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
4.	Підготовка вступу та висновків	до 07.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
5.	Надання електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 09.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
6.	Доопрацювання роботи після перевірки на плагіат (у разі необхідності)	до 13.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
4	Отримання відгуку від наукового керівника та зовнішньої рецензії	до 13.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
5	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	13.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
6	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	до 16.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
7	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	16.01.2025 р.	<i>Виконано</i>
8	Підготовка до захисту в ЕК	до 21.01.2025 р.	<i>Виконано</i>

Завдання підготував науковий керівник

_____ Андрущенко Г.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання одержав

_____ Мусієнко Р.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Мусієнко Р.А. Управління ресурсами комерційного банку. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота за спеціальністю 073 «Менеджмент». Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню питань оцінювання системи формування та управління ресурсною базою комерційних банків у сучасних умовах, а також визначенню напрямів удосконалення механізмів формування і використання фінансових ресурсів банківських установ.

У роботі розглянуто теоретичні засади формування фінансових ресурсів комерційного банку, уточнено їх економічну сутність і роль; проаналізовано особливості нормативно-правового регулювання ресурсної бази банків; узагальнено методичні підходи до аналізу процесу формування банківських ресурсів.

Здійснено загальну характеристику та проведено аналіз фінансово-економічних показників діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль»; оцінено стан його ресурсної бази; досліджено дотримання економічних нормативів Національного банку України; визначено позиції банку серед основних конкурентів.

За результатами дослідження обґрунтовано ключові напрями вдосконалення механізму формування та управління ресурсною базою АТ «Райффайзен Банк Аваль», зокрема запропоновано заходи щодо підвищення ефективності використання залучених ресурсів та оптимізації обсягів власного капіталу.

Ключові слова: ресурсна база, банківські ресурси, пасиви, зобов'язання, залучені кошти, депозит, власний капітал, оптимізація.

ЗМІСТ

	стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ.	11
1.1. Сутність та значення ресурсів комерційного банку.	11
1.2. Методика аналізу формування банківських ресурсів.	23
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СКЛАДУ РЕСУРСІВ В АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ».	36
2.1. Характеристика діяльності та організаційної структури банку.	36
2.2. Аналітичний огляд основних показників діяльності банку.	39
2.3. Аналіз динаміки обсягу та структури активів банку.	48
2.4. Аналіз динаміки складу власних та залучених ресурсів банку.	53
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ РЕСУРСІВ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ».	58
3.1. Заходи щодо підвищення прибутковості залучених ресурсів банку.	58
3.2. Удосконалення процесу формування оптимального розміру власних фінансових ресурсів банку.	64
3.3. Пропозиції щодо реалізації механізму управління та контролю за формуванням оптимальної структури банківських ресурсів.	71
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	84

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТ	публічне акціонерне товариство
АУБ	Асоціація українських банків
Банк	АТ «Райффайзен Банк Аваль»
див. рис.	дивись рисунок
див. табл.	дивись таблицю
КБ	комерційний банк
Комітет	Фінансовий комітет
Комітет ЦА	Комітет з конкурсних торгів центрального апарату банку
Комітети РУ	Комітети з конкурсних торгів регіональних управлінь
КТПП	Комітет тарифної та продуктової політики
КУАП	Комітет з управління активами і пасивами
МБК	міжбанківські кредити
м.	місто
НБУ	Національний банк України

ВСТУП

Економіка України та суб'єкти її господарювання знаходяться у постійному стані розвитку, тож це є процесом динамічним, визначальну роль в якому відіграє рівень забезпечення ресурсами вітчизняної банківської діяльності. В свою чергу, обсяг банківських ресурсів, їх структура та склад мають прямий вплив на результати діяльності будь-якого комерційного банку. Особливістю побудови української банківської системи, як і банківської системи всіх держав з розвиненою економікою, є те, якими ресурсами вона володіє, чи достатньо їх обсягу для організації процесу кредитування клієнтів, зокрема суб'єктів господарської діяльності задля задоволення їх нагальних потреб. Адже від цього залежить якість формування тих чи інших банківських резервів, які допомагають підтримувати банківським установам їх ліквідність на належному рівні.

Процедура активізації укріплення банківського ресурсного потенціалу в Україні є дуже важливою; від цього залежить можливість вітчизняних комерційних банків бути інвестиційно активними та виступити в якості головних учасників процесу забезпечення стабільності економіки України та її економічного зростання [18]. Таким чином, перед сучасними економістами стоїть серйозне завдання, від виконання якого залежить рівень розвитку сучасної вітчизняної банківської системи – сконструювати комплексний підхід до відтворення тих положень, що розкривають теоретичні та практичні аспекти процесу формування ресурсів комерційного банку, створення ресурсної бази з оптимальною структурою.

Якщо фінансові ресурси банку є дефіцитними, але від їх наявності залежить якість та дохідність його функціонування, вкрай актуально оптимізувати структуру цих ресурсів, обравши ефективну стратегію управління ними. Для того, щоб ресурсний потенціал комерційних банків мав постійну тенденцію зростання, доцільно створити сприятливий інвестиційний клімат у державі, а також сприяти поступовій інтеграції вітчизняної банківської системи

у систему світового банківського співтовариства. Від ефективності укріплення ресурсного потенціалу банківських установ залежить темп прискорення їх інвестиційної активності та можливість виходу економіки України з кризового стану. Трансформувати соціально-економічну модель українського суспільства можливо лише за допомогою залучення широкомасштабних вкладень коштів до реального сектора вітчизняної економіки.

Але, з іншого боку, якщо у банківській системі України не буде спостерігатись нарощення обсягу фінансових ресурсів, то відповідно унеможлиблюється і процес масштабного інвестування цих банківських ресурсів. У зв'язку з цим, спостерігаємо взаємозалежність між необхідністю формування міцної банківської ресурсної бази та активізацією інвестиційної діяльності в усі значущі сфери вітчизняної економіки, налагодження якої дасть змогу розв'язати ці дві проблеми одночасно.

Проблемами у банківській сфері, зокрема особливостями у побудові ресурсної політики банківських установ, вивчалися як теоретично, так і практично під час наукових досліджень провідних українських та зарубіжних економістів-науковців. Щодо наукових розробок провідних іноземних фахівців, то проблему формування складу фінансових ресурсів, особливостей управління ними аналізували Д. Долан, Едвардс Б., Е. Гіл, Д. Р. Кемпбел, Р. Котер, П.С. Роуз, Е. Рід, Ж. Рівуар, Д. Сінкі та інші.

Говорячи про доцільність застосування досліджень цих зарубіжних економістів, слід зауважити, що внаслідок того, що кожний з них проводив наукові розробки, спираючись на умови діяльності банківських установ у своїх державах, результати їх досліджень далеко не завжди можна адаптувати до сучасних умов функціонування банківської системи України [14]. Вивчаючи дослідження провідних фахівців в банківській сфері, особливої уваги заслуговують наукові роботи О. Василика, О. Васюренка, Савлука, а також О. Дзяблюка, Н. Дубовика, Н. Ушакової, В. Сусіденка, О. Ширінської, В. Юценка. Вищеперелічені вітчизняні економісти на основі сучасних методик управління фінансовими банківськими ресурсами банку у своїх дослідженнях провели

глибокий аналіз того, які проблеми є актуальними для сучасної банківської системи України. Це дозволило їм визначитись, які ж важливі перешкоди існують на шляху до формування надійної стійкої ресурсної політики банків [3].

Вивчати теоретичні питань мобілізації банківських ресурсів для формування банківської ресурсної бази неможливий без ґрунтовного аналізу сутності цих ресурсів, вивчення складу і загальної структури. Для того, щоб якісно і глибоко дослідити механізм побудови ресурсної бази банківських установ, слід провести аналіз щодо існування проблем у банків із формуванням і поповненням їх власного капіталу, а також щодо мобілізації залучених і запозичених грошових коштів, розгляду альтернатив для їх удосконалення. В свою чергу, результати аналізу сприятимуть розв'язанню проблеми у використанні інструментів управління ресурсами під час діяльності банків [13].

Метою кваліфікаційної роботи магістра є оцінка сучасної системи формування і управління ресурсами вітчизняних комерційних банків, а також дослідження напрямків вдосконалення механізму організації формування та використання фінансових ресурсів банківських установ.

Досягнення визначеної мети потребує виконання таких завдань:

- вивчити теоретичне підґрунтя фінансових ресурсів установ банків та вивчити способи формування їхньої ресурсної бази;
- розглянути типологію ресурсів вітчизняних банків;
- розглянути нормативну базу регулювання обсягу і структури ресурсної бази вітчизняних банків;
- провести аналіз стану ресурсної бази банків України;
- проаналізувати ресурси і управління ними на прикладі АТ «Райффайзен Банк Аваль»;
- розглянути проблеми формування складу банківських ресурсів та визначити напрямки покращення стану управління фінансовими ресурсами банків.

Предметом наукового дослідження є структура ресурсів банківських установ та методи управління нею.

Об'єктом – функціонування АТ «Райффайзен Банк Аваль» на фінансових ринках щодо мобілізації ресурсів для формування його ресурсної бази.

Процедура формування оптимальної структури банківських ресурсів пов'язана в першу чергу з тим, наскільки ефективно здійснюється управління ними. Проте важливим завданням економістів є грамотне наукове осмислення та практичне вирішення всієї низки проблем, що виникають як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Протягом дослідження обраної теми були використані порівняльний, кількісний та якісний аналіз даних, метод порівняння, групування, графічний метод та метод абсолютних і відносних показників.

Зміст кваліфікаційної роботи підкріплений додатками, аналітичними таблицями, діаграмами та формулами, за допомогою яких намагались наочно та всебічно розглянути всі аспекти обраної теми дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

1.1. Сутність та значення ресурсів комерційного банку

Очевидно що для власного функціонування комерційні банки повинні мати у своєму розпорядженні певні ресурси. У ринковій економіці ресурси комерційних банків мають першорядне значення. Вони є необхідним активним елементом банківської діяльності. Комерційний банк, з одного боку, залучає вільні кошти юридичних і фізичних осіб, формуючи цим свою ресурсну базу, з другого — розмішає її від імені на умовах повернення, терміновості і платності.

Проблема формування ресурсів нині має першочергове значення, що пов'язано з тим, що характер банківських ресурсів зазнає істотних змін. Винятково велика роль залучених ресурсів, що покривають понад 90% всіх потреб комерційних банків фінансових ресурсах щодо активних операцій, насамперед угод із кредитування, цим задовольняючи потреби господарюючих суб'єктів у додаткових оборотних коштах населення у споживчому кредиті. При цьому комерційний банк може здійснювати свої операції лише в межах наявних ресурсів. Характер цих операцій жорстко залежить від складу ресурсної бази банку. Так, комерційний банк, ресурси якого мають переважно короткостроковий характер, практично позбавлений можливості здійснювати довгострокові кредитні вкладення.

Управління зобов'язаннями призначене для планування, обліку та контролю виконання зобов'язань сторін у процесі фінансово-господарської діяльності. Ресурси є основою функціонування кожного економічного суб'єкта.

Поняття «ресурс» (від франц. «ressources» – кошти, запаси, можливості, джерела чогось) є загальнонауковим поняттям і в такій якості широко використовується у технічних, природних та гуманітарних науках, у політичній, економічній, військових сферах, медицині, освіті тощо» [3].

Ресурси будь-якого комерційного банку являють собою його власний

капітал, а також залучені на зворотній основі грошові кошти юридичних та фізичних осіб, сформовані банком в результаті проведення пасивних операцій, які використовуються разом для здійснення активних операцій [4].

Залучення у комерційний банк коштів із різних джерел із формування ресурсної бази відбувається постійно, майже щодня. При цьому абсолютний розмір банківських ресурсів за підсумками дня може не змінитися або, навпаки, зменшитися, оскільки одночасно відбувається погашення зобов'язань банку, пов'язане з настанням строку платежу або виникненням потреби у грошових коштах їх власників, списанням грошових коштів з рахунків суб'єктів господарювання на оплату їх платіжних документів та інші поточні операції, що призводять до скорочення пасивів банку.

Однак, незважаючи на те, що розмір ресурсів — величина непостійна, щоденні коливання загалом за звітний місяць згладжуються і зрештою призводять до якогось відносно постійного рівня (тенденції).

У пасиві балансу окремої банківської установи завжди відображено джерела формування ресурсів цієї установи. Такі банківські ресурси акумулюються банком з метою подальшого отримання прибутку під час здійснення будь-якого роду операцій.

Основним джерелом ресурсів комерційного банку є залучені кошти, що становлять 86-88% і більше всіх банківських ресурсів. Перед власні кошти вітчизняних комерційних банків припадає 12-14%, що у цілому відповідає сформованій структурі у світовій банківській практиці.

Пасиви банку («банківські ресурси») за способом утворення можна поділити на дві основні групи:

I група. Банківський капітал та прирівняні до нього статті (інша назва - власні кошти, або капітал банку).

II група. Залучені кошти (що, у свою чергу, поділяються на депозитні і недепозитні).

Структура ресурсів конкретного комерційного банку за своїм якісним та кількісним складом може істотно відрізнятися від структури ресурсів як інших

комерційних банків, так і від сформованої в цілому по регіону. Це залежить від багатьох факторів, наприклад, таких як період функціонування банку, величина його статутного капітала, особливості діяльності банку, склад операцій, передбачених банківською ліцензією, кількість та якість клієнтури, політика банку в галузі кредитування, участь на фінансових ринках та, нарешті, стан ринку банківських ресурсів.

Найбільш розповсюдженою для використання структура банківських ресурсів за ознакою джерел утворення останніх. Її представлено на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Структура ресурсів комерційного банку

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [7], [24]

Як бачимо, структура ресурсів комерційних банків характеризується більшою часткою залучених джерел. Цим комерційні банки і відрізняються від інших суб'єктів економіки. Цю різницю можна пояснити характерною

особливістю банківського бізнесу виконувати роль фінансового посередника. Крім того, залучення тимчасово вільних коштів обходиться комерційному банку значно дешевше, ніж операції зі збільшення власного капіталу банку.

Власні кошти (капітал) банку являють собою такий розрахунковий показник, що визначається сумою наступних трьох доданків:

Перший : статутний капітал банківської установи;

Другий: різні банківські фонди;

Третій: банківський нерозподілений прибуток.

Якщо детальніше розглядати склад власних коштів банку, то приблизно їх половина припадає на фонди, інша половина - на банківський прибуток поточного року.

Структура власних банківських коштів є неоднорідною за якістю і змінюється протягом року залежно від низки чинників.

Статутний фонд (або капітал, по-іншому) є тією економічною основою, завдяки якій функціонує банк. Його наявність - обов'язкова умова при утворенні юридичної особи банку. Через це, до його обсягу та граничного розміру нормативно висунуто жорсткі вимоги.

Статутний банківський капітал складається із величини вкладів її учасників. Зазвичай він показує той мінімальний розмір майна, якого буде достатньо для гарантування інтересів кредиторів конкретної банківської установи. Якщо точніше, то бажана величина статутного фонду для вітчизняного банку у відсотковому співвідношенні є чітко визначеною і закріпленою у відповідних нормативно-законодавчих документах НБУ.

Для формування статутного капіталу не може бути використано нематеріальні цінності (наприклад, ноу-хау). НБУ встановлює граничний розмір майнових (негрошових) вкладів у статутний капітал банківської організації, і навіть перелік видів майна у негрошовій формі, яке дозволяється врахувати в якості внеску до формування статутного банківського капіталу. Крім того, для формування статутного капіталу чинним законодавством забороняється використання банківських залучених коштів, тобто коштів,

взятих у кредит майбутніми засновниками банку.

З метою оцінки коштів, що вносяться в оплату статутного капіталу банку, НБУ може встановлювати критерії оцінки фінансового стану його засновників. Також визначено критерії участі окремих учасників в утворенні банку.

Головна мета створення банком резервного фонду - це погашення тих збитків, що можуть виникнути у процесі банківської діяльності, та забезпечує стабільність його функціонування. Формування резервного фонду є обов'язковою для комерційного банку, а величина його встановлюється у законодавчому порядку у відсотках до фактично створеного статутного капіталу.

Наразі мінімальний розмір резервного фонду не може становити менше, ніж 25% від обсягу банківського статутного капіталу. Як правило, цей фонд формується за допомогою відрахувань, що здійснюються від поточного прибутку (не менше 5% чистого прибутку). Ця процедура відбувається після затвердження річного бухгалтерського звіту загальними зборами акціонерів банку [22] .

Нормативно затверджено цілі, на які можуть бути використані кошти із резервного банківського фонду. Зокрема, це може бути покриття банківських збитків, якщо такі мають місце наприкінці року, про який звітують. Крім того, банк може використати свій резервний фонд задля реалізації процесу капіталізації, тобто нарощення обсягу власного статутного капіталу за допомогою коштів резервного фонду. Акцентуємо увагу на тому, що серед коштів даного фонду можна використовувати лише ті, що перевищують його мінімальний розмір, встановлений законодавчо.

Слід зазначити, що у складі власних банківських коштів є можливим створення інших фондів банку, а також резервів на покриття збитків від активів, такі, наприклад, як фонди економічного стимулювання, фонди розвитку та ін. Це фонди, створені для переоцінки основних засобів та валютних коштів. Розмір перелічених фондів дуже рухливий, як і обсяг за певних обставин може досягати дуже значущих цифр.

Підкреслимо, що сума власних банківських коштів може змінюватись в залежності від характеру діяльності того чи іншого банку. Зокрема ця сума коригується, що залежить від існуючих на той момент умов; тобто розмір банківського капіталу може то збільшуватися, то зменшуватися. Ці зміни пов'язані з необхідністю врахування розміру різного роду переоцінок, наприклад, коштів в іноземній валюті, цінних паперів, що обертаються на біржі, дорогоцінних металів тощо.

Проте є показники діяльності банку, які лише зменшують величину його власних коштів, це розмір: допущених збитків, викуплених власних акцій, недосвідомого резерву на можливі втрати з позик, нествореного резерву на можливі втрати за балансовими активами та позабалансовими рахунками, нествореного обов'язкового резерву під знецінення вкладень у цінні папери, перевищення витрат за придбання матеріальних активів (зокрема придбання основних засобів) над власними джерелами, коштів у кореспондентських рахунках кредитних організаціях з відкликаної ліцензією та інших.

Загальновідомо, що в Україні методика визначення банківського капіталу та рівня його достатності базується на рекомендаціях Базельського комітету. Їх були розроблено взимку 1987 року. За цією методикою банківський капітал поділяють на капітал I і II рівнів, або основний та додатковий капітал відповідно [1]. Їх сума без відвернень (проте враховуючи основні засоби) і являє собою величину банківського капіталу. НБУ має право визначити самостійно склад основного, додаткового капіталу та відвернень.

Але при оптимізації структури капіталу банку слід пам'ятати, що розмір додаткового капіталу не повинен бути більшим за розмір основного капіталу, адже ця вимога визначена міжнародними банківськими стандартами. Віднімання вартості основних засобів є необхідним лише тоді, коли вона перевищує суму основного й додаткового капіталів за мінусом відвернень.

Слід відмітити, що в Україні під власними коштами слід розуміти не дворівневу, а трьохрівневу структуру капіталу. На його третьому рівні слід розмістити короткостроковий субординований борг, створений для покриття

існуючих на ринку ризиків [3].

Відповідно до пункту 2 Інструкції, що характеризує порядок регулювання та аналіз діяльності вітчизняних банківських установ, затвердженої постановою Правління НБУ від 14.04.1998 р. № 141 (зі змінами та доповненнями) «субординований борг - це борг, який виникає у банку в разі залучення коштів інвестора з метою включення їх до капіталу банку» [1]. Зауважимо, що сума відповідних коштів, які можуть бути включеними до банківського капіталу, не може бути більше 50 відсотків від основного капіталу. При цьому, протягом 5 останніх років договору кожного року має відбуватись зменшення на 20 відсотків від його первинної вартості.

Розглянемо детальніше залучені кошти банківських установ, які в загальному обсязі банківських ресурсів займають найбільш вагоме місце. Як правило, частка залучених коштів у структурі пасивів комерційних установ може становити 75% або вище.

За способом накопичення залучених ресурсів у світовій практиці банківських послуг виділяють дві їх великі групи:

I група – депозитні;

II група – недепозитні.

Основна частина залучених ресурсів комерційних банків — близько 90% — становлять депозити, тобто кошти, внесені до банку його клієнтами - фізичними та юридичними особами.

Недепозитні кошти – це залучені кошти, які купуються на ринку на конкурсній основі, та ініціатива їх залучення належить самому банку.

До недепозитних джерел ресурсів банків належать:

- отримання позик на міжбанківському ринку з інших кредитних організацій;
- отримання кредитів від НБУ, тобто рефінансування (різні види кредитів НБУ існує: розрахунковий, овернайт, ломбардний, операції репо тощо);
- випуск самим комерційним банком власних векселів та облігацій.

Депозитними банківськими коштами вважаються такі грошові ресурси, які вносяться до банку його клієнтами на певні рахунки та використовувані відповідно до режиму рахунку та чинного законодавства.

Підставою відкриття банківського рахунку, рахунку за вкладом (депозиту) є укладання угоди про відкриття і обслуговування банківського рахунку, а також надання всіх відповідних документів, визначених у законодавчих документах. Так, для відкриття розрахункового рахунку юридичній особі-резиденту до банку надаються:

- 1) свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи;
- 2) установчі документи юридичної особи;
- 3) ліцензії (дозволи), видані клієнтові-юридичній особі в установленому законодавством України порядку, що засвідчують право провадження діяльності, що підлягає ліцензуванню;
- 4) картка із зразками підписів та печатки;
- 5) документи, засвідчуючі повноваження вказаних у картці осіб, розпоряджатися грошовими коштами на банківському рахунку. Якщо угода засвідчує права щодо розпорядження грошовими коштами на рахунку в банку з використанням аналога власноручного підпису, тоді ще й документи, підтверджуючі таке право використання аналога підпису;
- 6) документи, засвідчуючі повноваження одноособового виконавчого органу юридичної особи;
- 7) свідоцтво про постановку на облік у податковому органі.

Відкриття банківського рахунку завершується внесенням відповідного запису до Книги реєстрації відкритих рахунків, що ведеться у банку.

Клієнтові може бути відмовлено у відкритті банківського рахунку, якщо не надано документи, що підтверджують відомості, необхідні для ідентифікації клієнта, або надано недостовірні відомості.

При відкритті рахунку банк повинен встановити, чи діє клієнт у своїх інтересах або на користь вигодонабувача (у цьому випадку посадові особи банку повинні ідентифікувати вигодонабувача).

Банки укладають із клієнтами такі договори:

- договір банківського рахунку (договір на розрахунково-касове обслуговування);
- договір банківського вкладу (депозитний договір для юридичних та ощадний для фізичних осіб);
- кореспондентські договори (залишки на кореспондентських рахунках інших банків даному банку — рахунки «Лоро»).

Відповідно до українського законодавства комерційні банки можуть відкривати у національній валюті та іноземній валюті такі види рахунків: поточні рахунки, розрахункові рахунки, кореспондентські рахунки, кореспондентські субрахунки, рахунки довірчого управління, рахунки за вкладками (депозитами).

За термінами ці рахунки поділяються на дві групи:

- депозити до запитання;
- термінові депозити (з їх різновидом — депозитними та ощадними сертифікатами).

Депозити до запитання — це кошти на поточних, розрахункових, бюджетних та інших рахунках, пов'язаних з проведенням розрахунків, кошти на кореспондентських рахунках інших банків («Лоро»), і навіть вклади фізичних юридичних осіб до запитання, тобто. ці кошти можуть бути використані вкладниками у будь-який момент як повністю, так і будь-якими частинами.

Зі своїх розрахункових та поточних рахунків підприємства та організації оплачують свої витрати, пов'язані зі здійсненням розрахунків з постачальниками, підрядниками, з бюджетом та позабюджетними фондами, знімають гроші для виплати заробітної плати та працівників відрядження, виконують інші необхідні платежі. На ці рахунки надходить виручка від реалізації продукції та послуг підприємств, здійснюються інші платежі на адресу юридичних осіб - власників цих рахунків та зараховуються готівка, що здаються підприємствами на свій банківський рахунок.

Крім цього, на розрахункові та поточні рахунки юридичних осіб можуть зараховуватися суми наданих їм кредитів, внески акціонерів (учасників) підприємств до їх статутних капіталів, суми депозитів та відсотки, що виплачуються банками підприємствам за користування позиковими коштами, а також штрафи, неустойки та інші грошові надходження у безготівковій та готівковій формах. Різновидом рахунків до запитання, які набувають все більшого поширення, є спеціальні карткові рахунки, що відкриваються власниками банківських карток. Витрата коштів зі спеціального карткового рахунку здійснюється в межах видаткового ліміту (для розрахункових карток) або в межах наданої власнику рахунку кредитної лінії та видаткового ліміту (для кредитних карток).

Як правило, рахунки до запитання є найнижчими, оскільки за ними відсотки або не виплачуються взагалі, або їх розмір дуже невеликий. Але це найменш стабільна частина ресурсів, оскільки їх будь-якої миті можуть використовуватиме проведення розрахунків. За здійснення операцій за рахунком банком стягується комісія у вигляді фіксованої щомісячної плати за ведення рахунку або певної суми (або відсотка від суми платежу), що стягується за кожну операцію за рахунком.

Термінові депозити - це кошти, внесені до банку фіксований у договорі термін. Ці рахунки відкриваються фізичним та юридичним особам для обліку коштів, що розміщуються в кредитних організаціях з метою отримання доходів у вигляді відсотків, що нараховуються на суму розміщених коштів. Відсоток за ними, як правило, вищий. Але це найцікавіші для банків кошти, оскільки вони стабільніші і можна використовувати у довгострокових вкладеннях банку.

Термінові депозити можуть бути двох видів.

Депозити зі встановленим терміном попередження банку про вилучення коштів є певною мірою перехідним шаблоном між рахунками до запитання та строковими депозитами (вкладами). Це обумовлює і розмір відсотків, що виплачуються за такими рахунками. При розміщенні коштів у банківські продукти цього типу клієнт укладає з банком договір, у якому фіксується

термін (щодня, місяці) завчасного повідомлення клієнтом про намір зняти кошти з банківського рахунку. Такий рахунок може допускати і можливість його поповнення, що, як правило, не потребує попереднього повідомлення.

При залученні коштів на депозити (вклади) з фіксованим терміном (термінові вклади, депозити) банк зобов'язується повернути клієнту суму його депозиту у встановлений договором депозитного вкладу термін. При цьому можлива виплата відсотків за депозитом або одночасно із закінченням терміну, на який він прийнятий, або через певні проміжки часу (щомісяця, щокварталу тощо). Дострокове вилучення коштів із депозитного рахунку у разі зазвичай передбачає утримання з клієнта певного штрафу чи зниження розміру відсотків, виплачуваних по депозиту.

Договір депозитного вкладу, укладений між вкладником та банком, детально регламентує права та обов'язки сторін договору, порядок та умови повернення вкладнику суми вкладу та виплати відсотків за депозитом, порядок вирішення спорів та містить інші суттєві для банку та вкладника змістовні моменти.

Залучення кредитними організаціями коштів на фіксований термін може оформлятися не договором депозитного вкладу, а випискою депозитного або ощадного сертифіката — цінного паперу, що засвідчує суму внесеного вкладу та права вкладника (держателя сертифіката) на отримання після закінчення встановленого терміну суми вкладу та обумовлених у організації, що видала сертифікат. Депозитні сертифікати видаються вкладникам – юридичним особам, ощадні сертифікати – вкладникам – фізичним особам.

Структура банківських рахунків та депозитів залежить від декількох важливих факторів, наприклад, таких як:

- 1) кількість і фінансова якість клієнтської бази;
- 2) позиція, яку займає конкретний банк у банківській системі та економіці держави в цілому;
- 3) здатність банку створити таку пропозицію інвесторам, яка б задовольняла їх за надійністю, прибутковістю та термінами банківських

продуктів.

Визначальною рисою банківської установи, що має безпосередній вплив на систему управління конкретним банком, рівнем його ліквідності вважається здатність банку у встановлені терміни повною мірою виконувати взяті на себе зобов'язання як перед кредиторами, так і перед вкладниками.

Таким чином, головним джерелом коштів, з якими оперує банк, є гроші, залучені ним від підприємств, організацій та населення, зобов'язання банку.

Різні умови залучення банком коштів від організацій та громадян зумовили поділ банківських зобов'язань на депозитні та недепозитні, до запитання та термінові тощо. Основу депозитних ресурсів становлять рахунки до запитання.

Недепозитними формами залучення банками коштів вважаються: випуск та розміщення банківських облігацій, векселів, інших боргових цінних паперів, отримання кредитів від НБУ та інших фінансово-кредитних організацій, переоблік векселів та банківських акцептів.

Банківська система є одним із найважливіших елементів вітчизняної економіки, вона мобілізує тимчасово вільні кошти, перетворюючи їх на капітал, що функціонує. Взаємозв'язок ключових елементів системи банківських ресурсів постійно змінюється й розвивається, тому їх структуризація й детальне дослідження мають важливе теоретичне й практичне значення.

Від оптимальної структури ресурсів комерційних банків залежить ефективність діяльності, що виражена рентабельністю та ліквідністю, тому проблема формування та ефективного використання ресурсної бази банків залишається актуальною і вимагає подальшого дослідження. Від структури ресурсів залежать обсяги здійснення операцій банку, функціонування загалом.

1.2. Методика аналізу формування банківських ресурсів

Аналіз банківських ресурсів традиційно є одним із перших етапів комплексного аналізу діяльності банку, адже саме пасивна частина банківського балансу розкриває суть напрямків використання банком своїх ресурсів, а отже, дає змогу побачити і склад та структуру банківських активів.

Пасивні операції банку мають первинну та визначальну роль по відношенню до активних операцій і виступають необхідною умовою здійснення останніх. Основною метою аналізу пасивних операцій комерційного банку є визначення:

- 1) джерел та природи фінансових ресурсів;
- 2) вартості ресурсів банку;
- 3) ефективності використання фінансових ресурсів;
- 4) невикористаних резервів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів банку.

Аналіз пасивів банку проводиться в такому розрізі [1]:

- аналіз структури пасивів за джерелами формування ресурсів (співвідношення власного капіталу та зобов'язань);
- визначення розміру власного капіталу, його структури та достатності;
- аналіз дотримання основних нормативів достатності капіталу;
- аналіз зміни статутного капіталу банку;
- дослідження та оцінка обґрунтованості розподілу прибутку;
- аналіз структури зобов'язань з позиції витратності та стабільності ресурсної бази;
- розроблення стратегії розширення клієнтської бази з метою здешевлення ресурсів;
- оцінка ділової активності банку щодо залучення ресурсів;
- розроблення прогнозу конкурентоспроможності та фінансового потенціалу банку.

Аналіз пасивних операцій комерційного банку починається з визначення

співвідношення між капіталом банку та його зобов'язаннями. Структура джерел ресурсів банку визначає його тактику у формуванні ресурсів (тобто активів).

На наступному етапі аналізу дається характеристика змін у структурі пасивних операцій.

При цьому визначається [1]:

1. Питома вага кожної складової джерел ресурсів банку у загальній сумі.
2. Абсолютне відхилення загальної суми джерел ресурсів та кожної їх складової у звітному періоді порівняно з базисним.

На основі вивчення структури пасивних банківських операцій проводять аналіз кожного її складового елемента.

Перш за все, здійснюють аналіз власного капіталу банку, а далі визначають за балансом його сукупну вартість [18]. При цьому банківський капітал оцінюють за різними двома складовими: бруто-капітал, або балансовий капітал, і нетто-капітал, або регулятивний капітал [1].

Про фактичний стан банківського капіталу банку свідчать: його розмір, структура, а також темпи зростання цього капіталу разом із його складовими.

Також важливим завданням є дослідження змін, що виникають у структурі балансового капіталу ,спричинених зміною його складових елементів.

Важливе місце в аналізі власного банківського капіталу займає метод коефіцієнтів. Його мета – виявлення кількісного взаємозв'язку між різними статтями, розділами чи групами статей балансу.

Поряд з аналізом структури капіталу доцільно визначити й ефективність його використання за допомогою наступних показників [1]:

$$\text{Прибутковість капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток банку}}{\text{Власний капітал банку}} \quad (1.1)$$

$$\text{Розмір кредитних вкладень на 1 грн. капіталу} = \frac{\text{Кредитні вкладення банку}}{\text{Власний капітал банку}} \quad (1.2)$$

Під час аналізу наведених показників порівнюють дані на звітну дату з даними на відповідні дати минулих років.

На наступних етапах аналізу власного капіталу банку докладно аналізують достатність банківського капіталу та зміни, які відбулися у його складниках.

Достатність капіталу — це здатність банку захистити інтереси своїх кредиторів та власників від незапланованих збитків, розмір яких залежить від обсягу ризиків, що виникають у результаті виконання банком активних операцій. Під час аналізу для оцінки достатності капіталу визначають виконання економічних нормативів капіталу банку за трьома показниками, встановленими НБУ [22]:

- 1) Н1 — регулятивний капітал банку;
- 2) Н2 — норматив адекватності регулятивного капіталу;
- 3) Н3 — норматив адекватності основного капіталу.

Додатковими показниками достатності капіталу можуть бути такі коефіцієнти [1]:

- а) К1 — визначає рівень капіталу в структурі загальних пасивів:

$$K1 = \frac{\text{капітал}}{\text{пасиви всього}} \quad (1.3)$$

Рекомендовані значення знаходяться у межах 0,15—0,20;

- б) К2 — співвідношення чистого капіталу та загальних активів:

$$K2 = \frac{\text{Чистий капітал}}{\text{Загальні активи}} \quad (1.4)$$

Значення цього показника має бути не меншим 0,04;

в) К3 — коефіцієнт достатності капіталу — показує максимальну суму збитків, за яких капіталу, що залишився (чистий нетто-капітал), вистачить для забезпечення надійності коштів вкладників та інших кредиторів банку.

Передбачається, що капітал банку повинен на 25—80 % покривати його зобов'язання. Показник розраховується за такою формулою:

$$K3 = \frac{\text{Чистий капітал}}{\text{Зобов'язання}} \quad (1.5)$$

г) K4 — коефіцієнт маневрування — дає змогу зробити якісну оцінку власного капіталу. Брутто-капітал містить як відвернені (імобілізовані) власні кошти, так і фактичні залишки нетто-капіталу, які можна використати для кредитування. Якщо значення K4 від'ємне, це свідчить не лише про відсутність власних ресурсів, вкладення яких дає дохід, а й про використання депозитів не за призначенням, оскільки останні покривають власні витрати банку. Розрахунок коефіцієнта здійснюють за формулою:

$$K4 = \frac{\text{нетто-капітал}}{\text{брутто-капітал}} \quad (1.6)$$

Оптимальне значення цього показника — від 0,5 до 1,0;

г) K5 — коефіцієнт достатності капіталу — характеризує залежність банку від його засновників. Сума коштів, які інвестуються в розвиток банку, повинна вдвічі перевищувати внески засновників:

$$K5 = \frac{\text{Статутний капітал}}{\text{Брутто-капітал}} \quad (1.7)$$

Мінімальне значення цього показника — 0,15, максимальне — 0,5;

д) K6 — коефіцієнт захищеності капіталу, він розраховується за формулою:

$$K6 = \frac{\text{Основні засоби}}{\text{Власний капітал банку}} \quad (1.8)$$

Коефіцієнт K6 характеризує захищеність власного капіталу від інфляції

вкладенням коштів у нерухомість, обладнання та інші матеріальні активи [1].

Однією з головних проблем планування капіталу банку є вибір значення співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями [18]. З одного боку, чим більше це співвідношення, тим вищий рівень надійності банку. З іншого боку, чим більша частка зобов'язань у загальній сумі ресурсів банку, тим (за інших рівних умов) буде вищою прибутковість капіталу. У теорії фінансового аналізу такий ефект називається ефектом фінансового важеля.

Аналіз статутного капіталу починається з оцінки його динаміки, тобто зміни його розміру за кілька років, а також його частки в загальній сумі власного капіталу, у валюті балансу та в зобов'язаннях банку [1].

Крім того, в процесі аналізу формування статутного капіталу вивчають структуру акціонерного капіталу, і, передусім, склад акціонерів банку. Для цього використовують дані аналітичного обліку. При цьому враховують, що частка одного акціонера в загальній сумі статутного капіталу не повинна перевищувати 85 %. Цей аналіз дає можливість визначити, яким фізичним та юридичним особам належить більшість голосів на загальних зборах акціонерів. Крім того, на початковому етапі аналізу діяльності банку аналізують оплату статутного капіталу і виявляють ще неоплачену його частину [16].

Загальну характеристику масштабів діяльності банку дає показник приросту статутного капіталу ($K_{с.к.}$):

$$K_{с.к.} = \frac{\text{Сума сплаченого статутного капіталу}}{\text{Сума початкового або номінального капіталу}} \quad (1.9)$$

Цей показник дає можливість визначити темпи експансії, тобто розширення діяльності банку й зміцнення його статусу [1].

Ефективність використання статутного капіталу визначають за допомогою таких показників, як:

- розмір кредитних вкладень на 1 грн. статутного капіталу;
- розмір прибутку на 1 грн. статутного капіталу;
- розмір прибутку на одну акцію;

- розмір прибутку на одного акціонера;
- строк окупності акціонерного капіталу [1].

Значення статутного капіталу в діяльності банку визначають за допомогою таких показників:

- питомої ваги статутного капіталу в загальній сумі капіталу;
- питомої ваги статутного капіталу у валюті балансу.

У процесі аналізу резервного капіталу банку необхідно:

- перевірити створення резервного капіталу відповідно до чинного законодавства;
- проаналізувати тенденції зростання резервного капіталу;
- з'ясувати причини витрат кожної суми вказаного капіталу (тобто причини, напрями, заходи) [3].

У загальній сумі ресурсів, якими володіє банк переважають зобов'язання банку.

Аналіз зобов'язань банку проводять у такій послідовності [1]:

1) визначають загальний обсяг зобов'язань банку, їх частку в загальних пасивах і динаміку їх зміни за допомогою стандартних показників (абсолютний приріст, темп зростання та темп приросту);

2) аналізують частку окремих складників ресурсної бази (структуру зобов'язань) у динаміці (вертикальний аналіз);

3) аналізують окремі показники, що характеризують стабільність строкових депозитів, депозитів на вимогу та міжбанківських кредитів;

4) визначають ступінь використання залучених та запозичених коштів;

5) контролюють дотримання банком нормативів обов'язкового резервування коштів на коррахунку в НБУ;

в) визначають раціональність формування ресурсної бази банку з позиції витратності та стабільності й окреслюють окремі напрями її оптимізації.

Аналізуючи обсяг зобов'язань банку, важливо дати їх як кількісну, так і якісну оцінку. Збільшення сум зобов'язань банку свідчить про зростання депозитної бази банку [14].

Чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банку (підприємств та організацій) на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів банку, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує його залежність від міжбанківських позик. Проте строкові депозити є дорожчими, що негативно впливає на рентабельність та прибутковість роботи банку, водночас збільшення частки (понад 30 %) банківських позик підвищує ризик незбалансованої ліквідності, оскільки посилюється залежність банку від зовнішніх джерел фінансування. Через дефіцит вільних коштів у суб'єктів господарювання частка міжбанківських кредитів у структурі зобов'язань досягає 40—50 % [14].

Висока частка залишків на рахунках клієнтів знижує стабільність ресурсної бази банку, збільшує потребу у високоліквідних активах, спонукає банк до посилення трансформації частини короткострокових ресурсів у більш довгострокові вкладення і цим загострює проблему ліквідності.

Аналіз окремих видів залучених ресурсів дає змогу конкретизувати способи підвищення ліквідності та прибутковості роботи банку [12].

Ліквідність та платоспроможність є найважливішими якісними характеристиками діяльності банку, які свідчать про його надійність та стабільність. Однак у зв'язку з проблемами на макроекономічному рівні підтримання ліквідності комерційними банками значно ускладнюється.

Для того щоб у постійно мінливих умовах комерційний банк міг стабільно та ефективно функціонувати, керівництво банку має приділяти велику увагу аналізу показників діяльності банку та проведених операцій.

Першим етапом аналізу ліквідності є виявлення того, наскільки банк дотримується нормативів ліквідності, встановлених Національним банком України (НБУ). Встановлення нормативних вимог щодо ліквідності, обов'язкових для кожної банківської установи, є звичайною практикою центральних банків ряду країн. Це дає змогу здійснювати контроль за ліквідністю банків та підтримувати необхідний рівень ліквідності банківської

системи в цілому.

Оцінка ліквідності дозволяє виявити потенційні та реальні тенденції, що свідчать про погіршення ліквідності балансу банку та вжити відповідних заходів щодо коригування ситуації [29, с. 142].

У сучасній українській практиці використовуються два методи оцінки ліквідності: за допомогою розрахунку коефіцієнтів та на основі зіставлення грошових потоків [1].

Основу методу коефіцієнтів складають обов'язкові нормативи ліквідності, встановлені НБУ [11], який ще 28 серпня 2001 р. № 368 затвердив Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків України.

Відповідно до вказаної Інструкції №368 комерційні банки розраховують нормативи миттєвої (Н2), поточної (Н3) та довгострокової (Н4) ліквідності, що регулюють, обмежують ризики втрати банком ліквідності та визначаються як співвідношення між активами та пасивами балансу банку з урахуванням їх термінів, сум та видів.

Метод коефіцієнтів дає змогу визначити частку окремих балансових рахунків чи груп рахунків у загальному обсязі активів / пасивів або окремих груп чи розділів балансу. Розраховані значення слід порівняти з нормативними значеннями, а їх самих - проаналізувати в динаміці.

Розглянемо нормативи ліквідності більш детально [22]:

1. Норматив миттєвої ліквідності банку (Н4) визначається як відношення суми високоліквідних активів банку до суми зобов'язань банку за рахунками до запитання, скоригованих на величину мінімального сукупного залишку коштів за рахунками фізичних та юридичних осіб (крім кредитних організацій) до запитання за наступною формулою:

$$H4 = (K_a + K_p) / P_p \cdot 100, \text{ де} \quad (1.10)$$

K_a - кошти у касі;

K_p – кошти на кореспондентських рахунках;

P_p – кошти на поточних рахунках.

Зобов'язаннями на обліку за поточними рахунками виступають:

- 1) кошти до запитання інших банків, проте розміщені в даному банку (у тому числі й грошові кошти НБУ);
- 2) кошти бюджетів, до запитання юридичних і фізичних осіб, гроші на клірингових, транзитних рахунках.

Нормативне значення нормативу Н4 має бути не менше 20 %.

2. Норматив поточної ліквідності (Н5) визначається як відношення суми ліквідних активів банку до суми зобов'язань банку рахункам до запитання та з терміном виконання зобов'язань у найближчі 30 календарних днів, скоригованих на величину мінімального сукупного залишку коштів за рахунками фізичних та юридичних осіб (крім кредитних організацій) до запитання та з терміном виконання зобов'язань у найближчі 30 календарних днів за такою формулою:

$$H5 = (A / Z) \cdot 100\% \quad , \text{де} \quad (1.11)$$

A – активи первинної та вторинної ліквідності (готівка в касі, банківські метали, кошти на кореспондентських рахунках і строкові депозити в НБУ та інших банках, боргові цінні папери, що рефінансуються та емітовані НБУ, інші боргові цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції, надані кредити);

Z – зобов'язання (кошти до запитання і строкові депозити інших банків та клієнтів, кошти бюджетів України, кредити, одержані від НБУ та інших банків, цінні папери власного боргу, емітовані банком, субординований борг банку, зобов'язання та вимоги за всіма видами гарантій, порук, авалів, зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам [3]).

Нормативне значення нормативу Н5 з 1 січня 2003 р. має бути не менше ніж 40 %.

3. Норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для

контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

$$Н6 = (A_{л} / Z_{к}) \cdot 100\% , \text{ де} \quad (1.12)$$

$A_{л}$ – ліквідні активи (готівкові кошти, банківські метали, кошти на кореспондентських рахунках і короткострокові депозити в НБУ та інших банках, короткострокові кредити, що надані іншим банкам);

$Z_{к}$ - короткострокові зобов'язання зі строком погашення до 1 року (кошти до запитання та короткострокові депозити інших банків і клієнтів, кошти бюджету України, короткострокові кредити, одержані від НБУ та інших банків, короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком, зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів, зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам).

Нормативне значення нормативу $Н6$ має бути не менше 20 % [1].

У процесі аналізу ліквідності банк може додатково використовувати й інші коефіцієнти (див. табл. 1.1).

Використання перелічених та інших показників допомагає всебічно аналізувати потреби й стан ліквідності, а також точніше оцінювати ризик незбалансованої ліквідності банку.

Розробивши внутрішньобанківську систему деталізованих показників ліквідності, менеджмент матиме змогу контролювати оперативні дані та планувати діяльність з урахуванням специфіки операцій конкретного банку.

Достовірне визначення потреби банку в ліквідних коштах є важливою складовою процесу управління банківською ліквідністю.

Найчастіше аналіз ліквідності банку проводиться за допомогою порівняння вхідного та вихідного грошових потоків протягом певного періоду.

Коефіцієнти банківської ліквідності

Коефіцієнт	Методика розрахунку	Нормативне чи орієнтовне значення
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Відношення обсягу високоліквідних активів (каса, коррахунки) до суми зобов'язань за поточними рахунками	не менше 20 %
Норматив поточної ліквідності (Н5)	Співвідношення вимог та зобов'язань з кінцевими строками погашення 30 днів	не менше 40 %
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань з початковим строком погашення до одного року	не менше 20 %
Коефіцієнт високоліквідних активів	Питома вага високоліквідних активів у загальному обсязі робочих активів	не менше 20 %
Коефіцієнт загальної ліквідності	Співвідношення загальних активів і загальних зобов'язань банку	не менше 100 %
Коефіцієнт співвідношення позик і депозитів	Відношення ліквідних активів (сума готівки та прирівняних до неї коштів, а також сальдо міжбанківських позик — наданих і одержаних, у тому числі й від центрального банку) до загальних активів банку	—
Коефіцієнт співвідношення позик і депозитів	Відношення всіх активів з нормальним ризиком (включаючи позики, авізо, дисконти) до основних депозитів	70 - 80 %
Коефіцієнт ліквідних цінних паперів	Відношення цінних паперів уряду країни, які перебувають у портфелі банку, до сукупних активів	—
Коефіцієнт структурного співвідношення вкладів	Відношення депозитів до запитання до строкових депозитів, характеризує рівень стабільності ресурсів банку	—

Примітка. Джерело: розроблено із використанням [7], [8]

Висновки до розділу 1

Банківські ресурси є сукупністю коштів, що у розпорядженні банку та використовуваних ним для ведення активних операцій. За джерелами формування вони поділяються на власні та залучені.

Пасивними вважаються операції із залучення депозитів, відкриття та ведення рахунків, залучення міжбанківських кредитів, емісії векселів, депозитних та ощадних сертифікатів, облігацій, відкриття та ведення кореспондентських рахунків банків.

Основною особливістю роботи комерційного банку є те, що він функціонує в основному за рахунок залучених коштів.

Власні кошти банку – кошти, отримані від власників банку (акціонерів, учасників) при його створенні або сформовані у процесі його фінансово-господарської діяльності. Такі засоби знаходяться у розпорядженні без обмеження терміну їх використання. Власні кошти комерційного банку, як правило, становлять невелику частку в загальній структурі його фінансових ресурсів. Залучені кошти істотно переважають. Проте роль, яку відіграють власні кошти банку, є значно ширшою, ніж їхня частка у загальному обсязі пасивів. Банк спирається на власні кошти як на початку свого функціонування, так і у кризових чи форс-мажорних ситуаціях. Здійснюючи залучення коштів юридичних і фізичних осіб, банки вирішують безліч питань щодо задоволення потреб населення у кредитній сфері з метою отримання власного прибутку.

Наші дослідження свідчать, що від ефективності використання наявних у комерційного банку ресурсів залежать:

- 1) фінансові результати даного банку;
- 2) можливість розширення його діяльності;
- 3) отримання конкурентних переваг;
- 4) добробут та задоволеність його клієнтів.

Крім того, від стійкості розвитку та надійності кожного банку залежить стійкість фінансового сектора держави в цілому.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що для будь-кого комерційного банку є дуже важливим регулярний комплексний аналіз використовуваної ним ресурсної основи. Його результати є важливим компонентом повної, достовірної, релевантної інформації, необхідної керівництву для прийняття рішень з управління ресурсами банку, а зовнішнім стейкхолдерам - для прийняття рішень про взаємодію з ним.

У комерційному банку має бути досягнене оптимальне співвідношення показників рентабельності, ліквідності, якості кредитного портфеля та ризиків.

Це буде сприяти збільшенню ефективності залучення та розміщення ресурсів, що є у розпорядженні банківської установи.

Економічний аналіз у даному контексті є доступним і надійним інструментом, результати якого сприяють не тільки прийняттю грамотних управлінських рішень, а й збереженню репутації даного комерційного банку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СКЛАДУ РЕСУРСІВ

В АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ»

2.1. Характеристика діяльності та організаційної структури банку

27 березня 1992 року Національний банк України зареєстрував Акціонерний поштово-пенсійний банк «Аваль».

1993 року розпочали роботу 12 регіональних підрозділів банку.

У 1994 році банк пройшов перереєстрацію та був перейменований на Акціонерний поштово-пенсійний банк «Аваль».

1995 року банк отримав акредитацію для реалізації проєктів Європейського банку реконструкції та розвитку.

1996 року розпочав роботу процесинговий центр банку — Український процесинговий центр. Банк став членом міжнародних платіжних систем «Visa» та «Europay».

Компанія «Western Union» у 1997 році назвала банк «Аваль» найкращим партнером у Східній Європі [30].

1999 року банк став учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

У 2001 році банк першим в Україні впровадив виплату пенсій з використанням пластикової картки «Онікс-Пенсійний» та власну систему термінових грошових переказів «Аваль-Експрес».

У 2002 році статутний капітал досяг рекордної для української банківської системи позначки – 500 млн. грн. Банк увійшов до TOP-100 банків Центральної та Східної Європи за рейтингом Standard & Poor's.

2003 року журнал «Euromoney» назвав банк «Аваль» найкращим банком України. У тому ж році банк випустив облігації на суму 80 млн. грн.

2004 року статутний капітал досяг рекордної суми в 1 млрд. грн. Європейський банк реконструкції та розвитку назвав банк «Аваль» одним з найбільших та таким, що динамічно розвивається у Центральній та Східній

Європі. Банк очолив рейтинг «Інвестгазети» у номінації «Найбільші банки за розміром чистих активів за 2003 рік».

Торішнього серпня 2005 року австрійська група Raiffeisen Int купила 93 % банку «Аваль» за \$1 млрд. і ще \$28 млн. віддала за процесінговий центр [3].

З жовтня 2005 року банк став частиною банківської холдингової групи «Raiffeisen Bank International».

25 вересня 2006 року банк було перейменовано у відкрите акціонерне товариство (АТ) «Райффайзен банк Аваль».

У 2007 році журнал «The Banker» назвав Райффайзен Банк Аваль «Банком року» в Україні.

У 2009 році юридичну назву банку змінено на Публічне акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль». Банк став найдорожчим банківським брендом України – у рамках рейтингу «BrandFinance Global Banking 500», опублікованого виданням «The Banker».

За підсумками діяльності за 1-е півріччя 2014 року банк зазнав найбільших збитків серед українських банків (1 млрд. грн.) [30].

У квітні 2018 року юридичну назву банку змінено на Акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль».

Із початку 2019 року Аваль уже було відзначено у щорічному проекті «Рейтинг життєздатності банків — 2019» популярного видання «Forbes Україна».

Слід відмітити, що банк вважається іноземним, адже станом на 31.12.2020 року частка іноземного капіталу у загальній структурі склала 99,12 %.

З 17 червня 2021 року Акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль» офіційно змінить свою назву на Акціонерне товариство «Райффайзен Банк» з відповідними змінами у статуті банку та державному реєстрі.

Схематично організаційну структуру АТ «Райффайзен Банк Аваль» зображено у додатку А.

1. Загальні збори акціонерів.
2. Спостережна рада банку.

3. Правління.

Також даний банк створив постійно діючі спеціальні служби і комітети задля забезпечення свого якісного функціонування, зокрема:

1. Служба внутрішнього аудиту.
2. Кредитний комітет.
3. Комітет з питань управління активами та пасивами.
4. Тарифний комітет.

До складу акціонерів «Райффайзен Банк» входить 384 юридичні особи та 109 830 фізичних осіб. Юридичним особам належить 99,8% статутного капіталу, а фізичним – 0,2%.

Власниками суттєвої частини статутного капіталу в банку є «Raiffeisen Bank International» за участю у статутному капіталі – 96,18 % та «Raiffeisen Zentralbank Österreich» – 0,2 %

Головою правління банку з 2002 року був Володимир Миколайович Лавренчук.

У другій половині 2019 року було призначено нового Голову правління — Олександра Володимировича Писарука.

Райффайзен Банк пропонує приватним клієнтам широкий перелік банківських послуг, зокрема:

- 1) розміщення коштів на поточних та депозитних рахунках;
- 2) платіжні картки міжнародних систем «MasterCard International» та «Visa International»;
- 3) грошові перекази в національній та іноземній валютах;
- 4) споживче кредитування та багато іншого.

Райффайзен Банк обслуговував понад 230 тис. юридичних осіб, у тому числі понад 14 тис. підприємців, які за європейськими стандартами належать до великого бізнесу (річний дохід кожного з них – понад 5 млн. євро). Загальна кількість клієнтів банку – понад 3,9 млн осіб.

Банківські послуги клієнтам Райффайзен Банк надаються через банківську мережу, до якої входило 931 відділення, 450 центрів самообслуговування,

2 905 банкоматів на всій території України.

Велика кількість відділень Райффайзен Банку є повнофункціональною, тобто відділення цього банку надають повний перелік стандартних банківських послуг приватним та корпоративним клієнтам.

Окрім того, у мережі банку працюють комісійні відділення на території Державної митної служби України.

Райффайзен Банк залишається лідером якості обслуговування в українському банківському секторі. За оцінкою компанії GfK-Україна, яка спеціалізується на дослідженні ринків, репутація Райффайзен Банку перевищує середньоринкову.

Банк прагне й надалі підвищувати якість обслуговування клієнтів, використовуючи власний досвід та досвід інших дочірніх банків групи Райффайзен Банк Інтернаціональ, а також новітні технології [29].

2.2. Аналітичний огляд основних показників діяльності банку

Значення основних показників діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках наведено у таблицях 2.1 і 2.2.

Результати діяльності Райффайзен Банку Аваль у 2021-2023 роках підтверджують вірність обраної бізнес-моделі стриманого розвитку у період кризових явищ в економіці країни та світу (див. табл. 2.1).

Слід відмітити, що 2021 рік став визначним у діяльності Райффайзен Банку Аваль. У результаті багатьох років наполегливої праці всіх підрозділів банку, спрямованої на вдосконалення процесів та оптимізацію витрат, збір проблемної заборгованості та підтримку довготривалих стосунків із клієнтами, наш банк зміг забезпечити рекордний за весь термін існування фінансовий результат. За Міжнародними стандартами фінансової звітності він становив 1 млрд. грн. після оподаткування (хоча економічну ситуацію в країні у 2021 році складно назвати сприятливою для українських банків при загальному

сповільненні ділової активності) (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Основні показники діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль»
у 2021-2022 роках, тис. грн.**

Показники	2022 р.	2021 р.	Зміна, %
Балансові показники			
Активи			
Обов'язкові резерви в Національному банку України	47 351 933	47 085 394	(0,57)
Заборгованість кредитних установ	-	576 312	-
Кредити клієнтам	-	30 271	-
Пасиви			
Зобов'язання перед кредитними установами	30 869 587	31 069 913	(1,00)
Зобов'язання перед клієнтами			
Субординований борг	8 478 126	7 708 249	10,00
Статутний капітал	29 678 995	26 832 644	11,00
Усього капітал	4 727 360	2 377 704	99,00
Звіт про прибутки			
Чисті процентні доходи після резерву під зменшення корисності кредитів	3 002 775	3 002 775	0,00
Чисті комісійні доходи	3 854 692	8 999 803	(57,00)
Непроцентні доходи			
Непроцентні витрати	(4 150 802)	2 198 036	(289,00)
Прибуток до оподаткування	1 464 578	1 360 126	8,00
Прибуток за рік	820 203	719 030	14,00
Загальна інформація про банк			
Показник достатності капіталу згідно МСБО	(3 297 803)	(3 005 987)	10,00
Показник достатності регулятивного капіталу згідно вимог НБУ	(5 163 824)	1 271 205	(506,00)
Кількість філій та відділень банку (група)	(4 245 822)	1 017 280	(517,00)
Кількість працівників (група)	14,07%	30,36%	(54,00)
	13,05%	20,62%	(37,00)
	671	796	(16,00)
	11 478	12 781	(10,00)

Примітка. Джерело: розроблено із використанням [29, 30]

На жаль, у 2022 році показник достатності капіталу банку суттєво знизився – з 30,36 % до 14,07% станом на кінець 2022 року (тоді як середньоринковий рівень доходності досягав 0,8%), переважно через наслідки повномасштабного вторгнення росії в Україну, зниження ефективності впровадженої програми економії витрат та оптимізації регіональної мережі.

Разом з тим, банк продемонстрував спробу утримання ефективності управління витратами, що призвело до зниження співвідношення витрат до доходів із 62,6% у 2021 р. до 58,1% у 2022 р.

Загалом, у 2021 році фінансові показники операційної діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль» залишалися на достатньому рівні серед основних конкурентів. Проте, на жаль, у 2022 році продовження збільшення операційного прибутку не відбулося, а навіть навпаки, у цьому році в умовах скорочення обсягу робочих активів спостерігаємо його значне зменшення (аж на 506%), що призвело до отримання його від'ємного значення. Незважаючи на оптимізацію витрат, це не дозволило утримати фінансовий результат банку у 2022 році порівняно з результатом 2021 року.

Детальніше структуру операційного доходу АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках можна побачити на рисунку 2.1.

Рис. 2.1 Структура операційного доходу

АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29]

Отже, дані таблиці 2.1 свідчать, що у 2022 році Банк втратив лідируючі позиції на ринку серед головних конкурентів, хоча продовжив якісне обслуговування клієнтів, навіть майже зберіг обсяги кредитної діяльності на рівні, щоправда, дещо нижчому від 2021 року (на 1%), в умовах жорсткої конкуренції за кредитоспроможних та сумлінних позичальників. Фінансова установа продовжувала працювати як універсальний банк, що обслуговує клієнтів усіх категорій – як юридичних осіб, так і населення на всій території України.

Зареєстрований статутний капітал банку протягом 2021-2022 років не змінив своєї величини. Станом на 31 грудня 2022 року вона становить 3 002 775 грн.

Структура кредитного портфеля банку у 2021-2022 роках не зазнала суттєвих змін. Як і раніше, портфель кредитів корпоративним клієнтам залишався добре диверсифікованим і за галузями економіки, і за сегментами клієнтів. Окрему увагу було приділено обслуговуванню підприємств агропромислового комплексу. У цих роках корпоративний сегмент банку продовжив активний розвиток послуг факторингу. За обсягами внутрішнього факторингу Райффайзен Банк Аваль на сьогодні є одним із найбільших факторів в Україні.

В обслуговуванні фізичних осіб Райффайзен Банк Аваль у 2021-2022 роках ставив за мету вдосконалення послуг і продуктивних пропозицій [30].

Банк залишається активним у відношенні обсягів залучених коштів фізичних осіб. Оновлена наприкінці 2021 року продуктова лінійка вкладів підтвердила у 2022 році свою відповідність потребам клієнтів банку.

Таким чином, у 2021–2022 роках Райффайзен Банк Аваль продемонстрував активність щодо збереження свого операційного бізнесу та потенціал його успішного розвитку в умовах погіршення економічного середовища.

Негативним явищем з позиції прибутковості є те, що в Банку суттєво зменшились надходження за головною складовою операційного прибутку –

чистим процентним доходом, який знизився на 289% у річному вимірі.

Разом з тим, такі складові операційного прибутку, як чисті комісійні та непроцентні доходи підвищились на 8% і 14% відповідно порівняно з результатом 2022 року. Все це дуже вплинуло на величину фінансового результату банку – виникнення чистого збитку за 2022 рік у розмірі 4 млн. грн. у порівнянні з 2021 р.

Несприятлива економічна ситуація в Україні у 2021-2022 роках була викликана багатьма зовнішніми і внутрішніми чинниками, а найголовніше, російсько-українською війною. Вона спричинила негативний фінансовий результат банку. Далася ознака девальвація гривні та, як результат, потреба у формуванні додаткових резервів і перерахунок валютної позиції. Як завжди, Райффайзен Банк Аваль у 2022 році застосував дуже консервативний підхід до політики резервування. Такий підхід дозволить банку не відкладати вирішення проблем та відразу після закінчення періоду турбулентності у вітчизняній економіці повернутися до прибуткової діяльності.

Через девальвацію гривні багато підприємств – клієнтів банку мали складнощі з виконанням раніше взятих на себе зобов'язань. Відповідно, досліджуваній банківській установі довелося формувати додаткові резерви – їх обсяг у 2022 році було збільшено на 4,6 млрд. грн. [21]

Звичайно, збитки банку в 2022 році пов'язані з перебігом подій повномасштабного вторгнення росії в Україну, в тому числі, у Криму та на Донбасі. Швидке реагування на розвиток подій на Кримському півострові дозволило банку «вийти» з цієї території з мінімальними збитками. Керівництву вдалося вчасно продати мережу відділень та кредитний портфель корпоративних клієнтів у Криму. У своїй роботі з кримськими клієнтами банк завжди дотримувався і буде дотримуватися принципу беззастережного виконання всіх зобов'язань.

Що стосується Райффайзен Банку Аваль, то складні зовнішні обставини (війна в Україні, девальвація національної валюти, вимушене закриття відділень у Криму та на Донбасі) зумовили негативний фінансовий результат

(збиток) банку в 2022 році, що становив 4,25 млрд. грн. на противагу позитивному за 2021 рік (див. табл. 2.1). Головна причина збитків – необхідність формування значного обсягу резервів під неякісні активи, який у порівнянні з 2021 роком зріс у 6,4 рази й досяг 8,3 млрд. грн. [29]

Проаналізуємо основні показники діяльності банку АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2023 році та порівняємо результати з минулим періодом (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Основні показники діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль»
у 2022-2023 роках, тис. грн.**

Показники	2023 р.	2022 р.	Зміна, %
1	2	3	4
Балансові показники			
Активи			
Обов'язкові резерви в Національному банку України	53 573 225	47 351 933	13,14
Заборгованість кредитних установ	-	-	-
Кредити клієнтам	6 386 059	-	-
Пасиви			
Зобов'язання перед кредитними установами	26 372 838	30 869 587	(14,57)
Зобов'язання перед клієнтами	-	-	-
Субординований борг	5 634 999	8 478 126	(33,53)
Статутний капітал	39 879 899	29 678 995	34,37
Усього капітал	2 101 210	4 727 360	(55,55)
Звіт про прибутки			
Чисті процентні доходи після резерву під зменшення корисності кредитів	6 154 516	3 002 775	104,96
Чисті комісійні доходи	5 319 889	3 854 692	38,01
Непроцентні доходи	-	-	-
Непроцентні витрати	(1 037 832)	(4 150 802)	(75,00)
Прибуток до оподаткування	1 716 103	1 464 578	17,17
Прибуток за рік	358 125	820 203	(56,34)
Загальна інформація про банк			
Показник достатності капіталу згідно МСБО	(3 053 489)	(3 297 803)	(7,41)
Показник достатності регулятивного капіталу згідно вимог НБУ	(2 017 093)	(5 163 824)	(60,94)
Кількість філій та відділень банку (група)	(1 833 266)	(4 245 822)	(131,60)
Кількість працівників (група)	19,12%	14,07%	35,89
	18,91%	13,05%	44,90
	578	669	(13,60)
	9 639	11 478	(16,00)

Примітка. Джерело: дані АТ «Райффайзен Банк Аваль» [29, 30]

У цілому, в 2023 році Райффайзен Банк Аваль зберіг більшість своїх провідних позицій на банківському ринку та продовжив діяльність як універсальний банк, що якісно обслуговує усі категорії клієнтів по всій Україні. Протягом 2023 року діяльність банку було переважно сфокусовано на забезпеченні прибутковості та стабільних фінансових показників в умовах подальшого зниження кредитної активності та підвищення конкуренції на ресурсному ринку.

Як видно з таблиці 2.2, фінансові показники Райффайзен Банку Аваль залишалися стабільними протягом 2023 року, що в підсумку дозволило забезпечити суттєве зменшення величини чистого збитку на 131,6% , проте діяльність все ще залишалась з негативним фінансовим результатом – 1,8 млн. грн.

Як і раніше, головними складовими операційного доходу банку були чистий процентний та чистий комісійний доходи. Водночас, у структурі доходів у 2023 році частка чистого процентного доходу скоротилась у порівнянні з 2022 роком ще на 75%, тоді як чистий комісійний дохід банку зріс на 17,17%. Така зміна відповідає загальній тенденції на ринку: заміщенню процентного доходу банків збільшенням комісійних доходів.

Показник доходності капіталу банку підвищився з 14,07% у 2022 році до 19,12% станом на кінець 2023 року (на 36%), переважно завдяки впровадженню ефективної програми економії витрат та оптимізації регіональної мережі.

Якщо в 2022 році головний акцент у реформуванні банку було зроблено на оптимізації структури управління мережею відділень, то 2023-ій став визначальним для покращення операційних процесів.

Ефективність управління витратами в АТ «Райффайзен Банк Аваль» протягом 2023 року зросла: загальні операційні витрати скоротилися на 9% у річному обчисленні, а співвідношення витрат до валових доходів скоротилось на 3,1 п.п. [29]

У 2023 році також скоротилися загальні адміністративні витрати – на 4% порівняно з 2022 роком відповідно до ініціативи РБІ щодо скорочення витрат.

Для корпоративного бізнесу Райффайзен Банку Аваль пропонує банківські послуги великим та середнім компаніям, фінансовим інститутам, транснаціональним корпораціям із країн Європи та світу. Понад 14 500 корпоративних клієнтів, які працюють на ринку України, вже обрали Райффайзен Банк Аваль. Побудова та підтримка чесних та взаємовигідних довгострокових відносин, партнерство та експертність, максимальне задоволення потреб щоденного бізнесу підприємств є основою роботи команди вертикалі корпоративного бізнесу банку.

Для бізнес-лінії послуг для корпоративних клієнтів агробізнес і в 2023 році залишився серед головних пріоритетів: для цього сегменту клієнтів було запропоновано нові банківські продукти. Серед інших акцентів у роботі цієї бізнес-лінії – послуги кеш-менеджменту, факторингу, торгового фінансування та тісна співпраця з лізинговою компанією «Райффайзен Лізинг Аваль» задля максимального задоволення потреб бізнесу [30].

Індивідуальні підходи в обслуговуванні, закріплення за клієнтами персональних менеджерів, модифікація окремих продуктів і послуг під потреби конкретних компаній, розгалужена мережа відділень по всіх регіонах України дозволяє Райффайзен Банку Аваль бути надійним та професійним банком, якому довіряє бізнес.

Обсяг портфеля пасивів у 2023 році порівняно з 2022 роком зріс на 34,37% за рахунок залучення ресурсів у національній валюті переважно від представників торгівлі та аграрного сектору.

Загальний аналіз обсягу, динаміки та структури доходів і витрат АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках можна здійснити за допомогою його Звіту про фінансові результати, наведеного у додатках В.1, В.2.

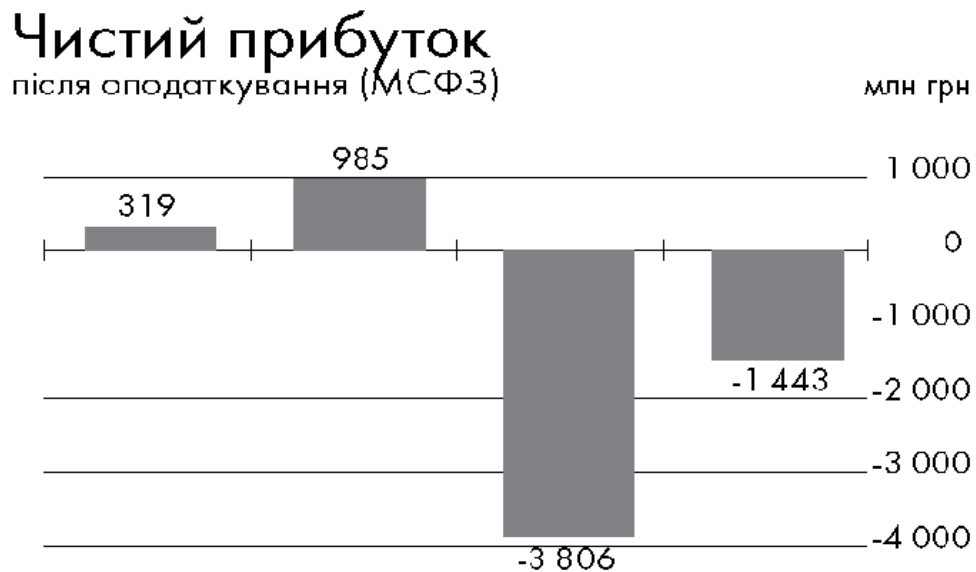
Негативний фінансовий результат банку у 2023 році, як і у 2022 році, насамперед був спричинений девальвацією національної валюти.

Через це банк був змушений збільшити розмір резервів та перерахувати валютну позицію. Водночас операційний результат роботи банку є дуже

позитивним і становить понад 3,12 млрд. грн.

У 2023 році банк отримав негативний фінансовий результат, зазнавши загального збитку в розмірі 1 833 млн. грн.

Такий результат був передусім зумовлений російсько-українською війною і відповідно економічними негараздами в Україні, які призвели до збільшення резервування та девальвації національної валюти.

**Рис. 2.2 Чистий прибуток після оподаткування
в АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках**

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29]

Чистий збиток після оподаткування за 2023 рік становив 1443 млн. грн. Головною причиною збитку, як і в 20222 у році, залишаються витрати на формування резервів (рис.2.2). Отже, 2023 рік став новим роком випробувань для української банківської системи загалом та Райффайзен Банку Аваль, зокрема. Країна ще оговтувалася від економічних потрясінь, зумовлених окупацією Криму та частини Донбасу. Це спричинило падіння економіки, що вплинуло на результати діяльності банківської системи.

2.3. Аналіз динаміки обсягу та структури активів банку

Розпочнемо аналіз активів АТ «Райффайзен Банк Аваль» з вивчення тенденції зміни обсягу чистих активів у 2020-2023 роках (рис. 2.3).

Загальний стан активів можна побачити у балансових звітах АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2020-2023 рр. [Дод. Б.1, Б.2].

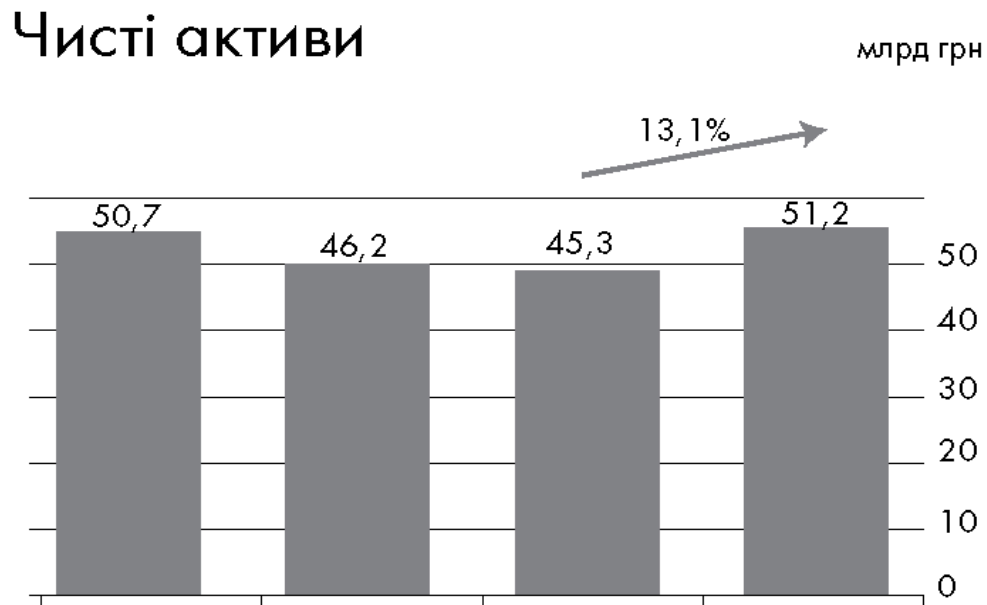

Рисунок 2.3. Динаміка обсягу активів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

Як видно з рисунка 2.3, чисті активи банку у 2021 році скоротилися на 4,5% і на кінець року становили 46,2 млрд. грн.

Як наслідок, банк перемістився з 4-ї на 5-ту позицію рейтингу банків України за розміром активів, поступившись місцем агресивно зростаючому конкуренту.

В цілому, скорочення активів банку у 2021 році відбулося за рахунок зменшення в портфелі банку запасу готівкових коштів та цінних паперів, більшість яких складала облигації внутрішньої державної позики (ОВДП).

Чисті активи банку в 2022 році зменшились на 0,9% у річному вимірі й на кінець року становили 45,3 млрд грн. (рис. 2.3).

Проте це не було зумовлено природнім зменшенням і стало наслідком девальвації національної валюти.

Враховуючи ризики зовнішнього середовища, банк здійснював дуже обмежену кредитну діяльність.

У результаті, він перемістився із 5-ої на 7-му позицію рейтингу за чистими активами по системі.

Станом на кінець 2023 року чисті активи АТ «Райффайзен Банк Аваль» становили 51,2 млрд. грн.

Зростання активів протягом року відбулося переважно за рахунок зміни структури балансу, на яку значною мірою вплинули:

- подальша оптимізація структури активів;
- девальвація валютного портфеля;
- збільшення розміру сформованого резерву на покриття втрат, зумовлених девальвацією гривні та погіршенням економічної ситуації в Україні в цілому.

Структуру активів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках зображено графічно на рисунку 2.4.

Як видно з рисунка 2.4, «левову» частку активів банку займають кредити клієнтам, тому зупинимось на цій групі активів детальніше.

Динаміку обсягу кредитів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках з / без урахування величини сформованого резерву під зменшення корисності кредитів наведено на рисунках 2.5 і 2.6 відповідно.

В умовах загострення конкуренції на ринку кредитування через відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів Райффайзен Банк Аваль у 2023 році продовжив розвивати напрямок споживчого кредитування фізичних осіб та відновив активність у сегменті кредитування юридичних осіб.

Структура активів банку

Рис. 2.4 Структура активів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

Завдяки цьому кредитний портфель банку (після скорочення у 2020 році) зріс на 0,9% і на кінець 2021 року досяг 29,3 млрд. грн. (рис. 2.5).

Як вже було відмічено раніше, враховуючи ризики зовнішнього середовища, банк у 2022 році здійснював дуже обмежену кредитну діяльність, приділяючи увагу формуванню резерву під зменшення корисності кредитів.

У зв'язку з цим, обсяг кредитів у 2022 році зменшився до величини 2020 року, знову склавши 28,4 млрд. грн. (рис. 2.5).

У 2023 році розмір кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк Аваль» без урахування резерву на кінець 2023 року становив 55,3 млрд. грн.

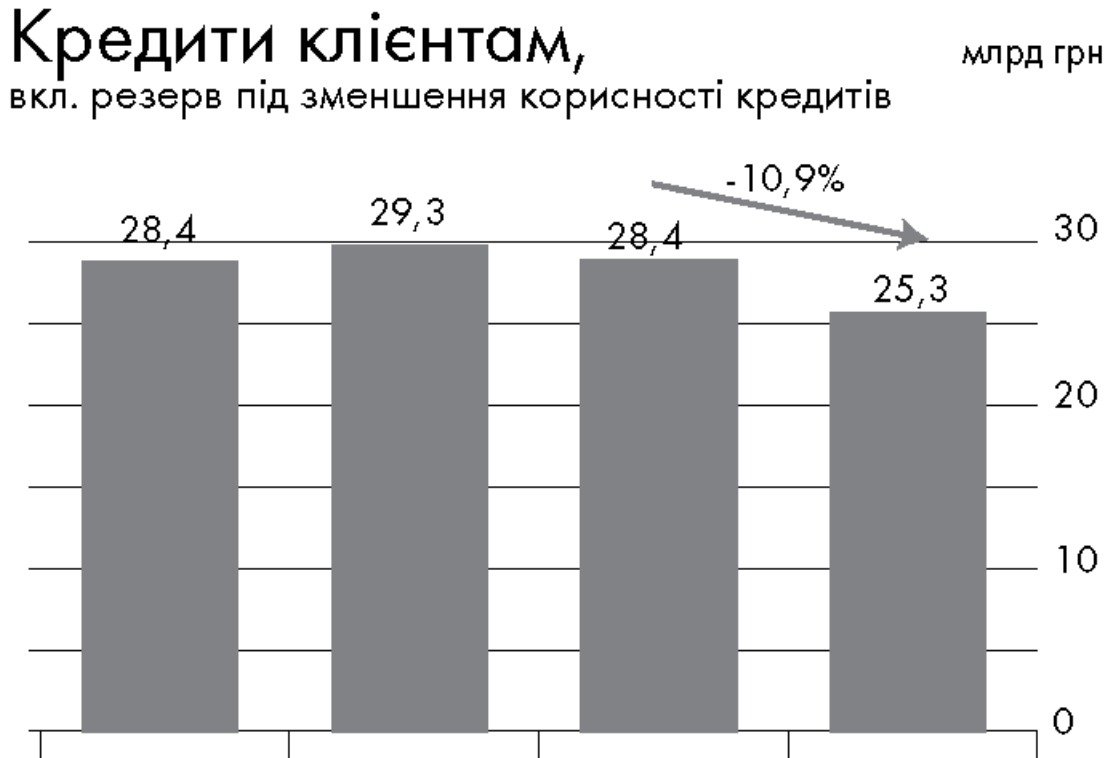

Рис. 2.5. Динаміка обсягу кредитів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках з урахуванням величини сформованого резерву під зменшення корисності кредитів

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

(рис. 2.6).

За рік відбулося зростання портфеля на 6,8 млрд. грн.

Річний приріст кредитного портфеля більшою мірою зумовлений стрімкою девальвацією гривні до долару США в 2023 році (величина девальвації – 103,9 %).

Водночас у 2023 році відбулося нарощення портфеля кредитів у національній валюті на 2,2 млрд. грн.. або на 10,2% у порівнянні з 2022 роком (рис. 2.7), переважно за рахунок кредитів сільськогосподарського сектора і міжнародних компаній.

Кредити клієнтам

Рис. 2.6. Динаміка обсягу кредитів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках без урахування величини сформованого резерву під зменшення корисності кредитів

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

На рисунку 2.7 зображено динаміку обсягу кредитів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках у національній валюті.

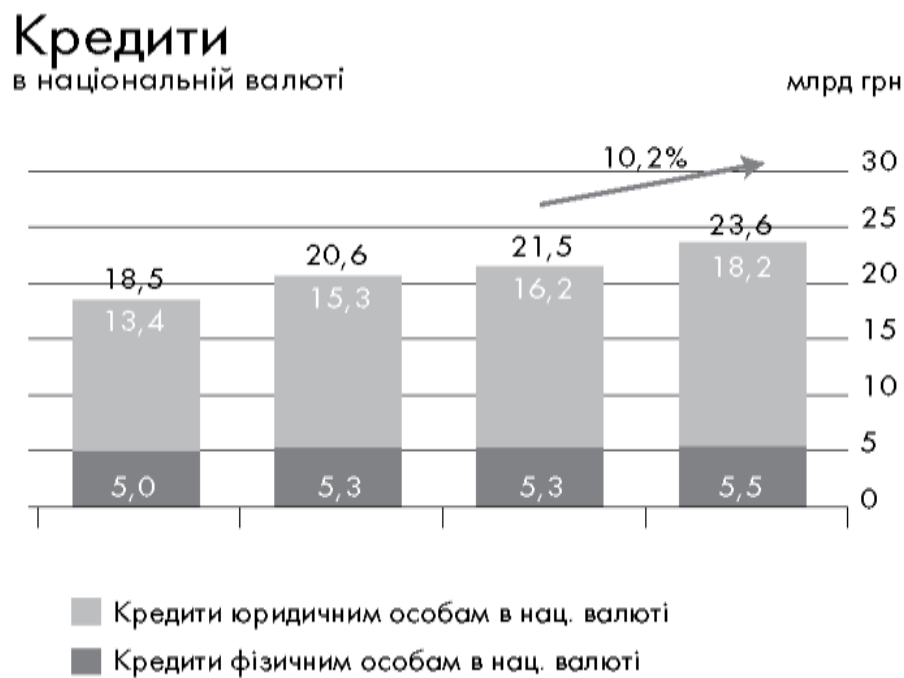

Рис. 2.7. Динаміка обсягу кредитів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках у національній валюті

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

2.4. Аналіз динаміки складу власних та залучених ресурсів банку

Перейдемо до вивчення структури пасивів (ресурсної бази) досліджуваного банку, проаналізувавши окремо кожну складову.

Структуру пасивів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках наведено на рисунку 2.8.

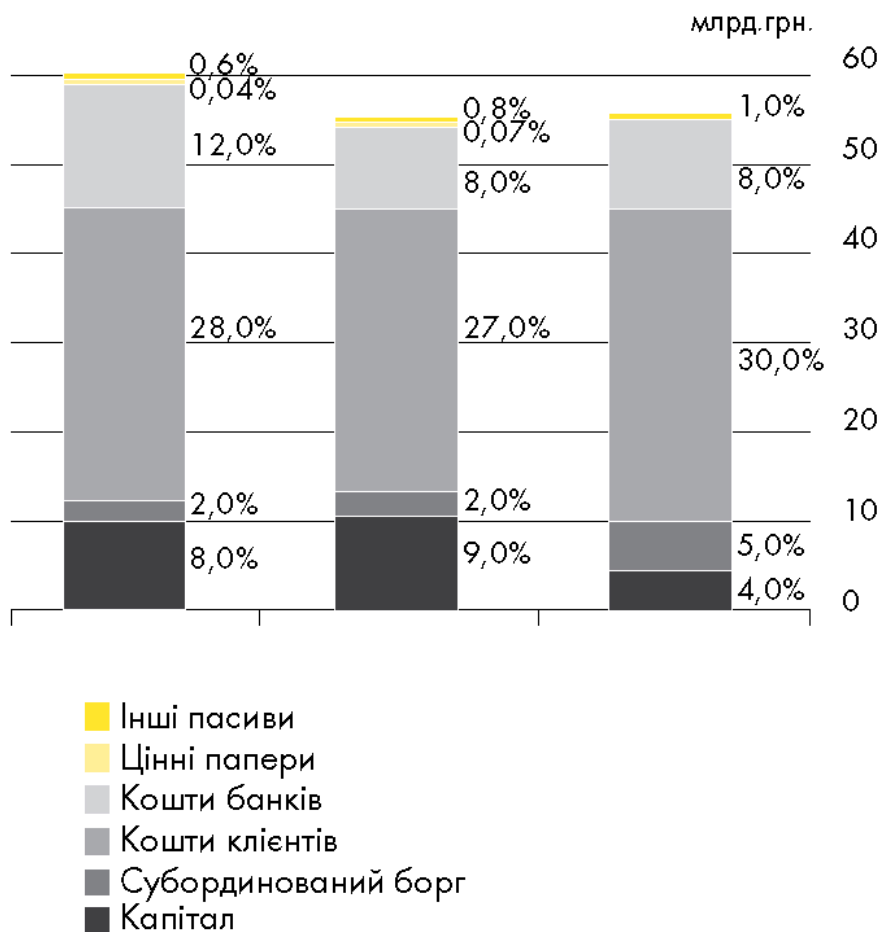

Рис. 2.8. Структура пасивів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021-2023 роках

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

Загальний стан пасивів можна побачити у балансових звітах АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2021-2023 рр. [Дод. Б.1, Б.2].

Проведемо аналіз власного капіталу банку.

У 2023 році АТ «Райффайзен Банк Аваль» суттєво зміцнив свій власний капітал порівняно з 2022 роком, досягнувши коефіцієнту CET1 на рівні

11,5% на кінець року, а також одержав консолідований прибуток у розмірі 379 млн. євро (рис. 2.9). Основною причиною такого позитивного результату став нижчий обсяг сформованих резервів під збитки від знецінення.

Капітал

млрд грн

Рис. 2.9. Динаміка структури власного капіталу АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

Розмір балансового капіталу банку на 01.01.2023 р. становив 6,3 млрд. грн. та протягом 2023 року збільшився за рахунок докапіталізації банку з боку РБІ та ЄБРР на 3,15 млрд грн.

Рівень адекватності капіталу на кінець 2023 року становив 18,91% (при встановленому НБУ нормативному значенні на рівні 10%), що свідчить про високий ступінь фінансової стійкості банку.

Далі здійснимо аналіз найбільш значущої з точки зору доходності

складової ресурсної бази – зобов'язань банку.

Динаміку обсягу залучених коштів клієнтів до АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках наведено на рисунку 2.10.

Рис. 2.10. Динаміка обсягу залучених коштів клієнтів до АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2020-2023 роках

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29, 30]

У 2021 році зміни в частині пасивних операцій віддзеркалили загальну тенденцію консервативного розвитку, визначену банком. В умовах турбулентності та конкуренції на ресурсному ринку країни в 2019 році Райффайзен Банк Аваль проводив стриману процентну політику, що спричинило незначний відтік строкових коштів фізичних осіб.

Водночас, кошти юридичних осіб та кошти на поточних рахунках фізичних осіб зросли, що свідчить про авторитет банку і довіру клієнтів. Загальний обсяг коштів клієнтів на кінець 2021 року становив 27,2 млрд. грн., що лише на 1,4% менше, ніж у 2020 році (рис. 2.10).

Незважаючи на втрату ресурсів економікою України в 2022 році, банку в

цьому році вдалося збільшити обсяг залучених коштів клієнтів: на кінець 2022 року вони зросли на 11% і досягли 30 млрд. грн. проти 27 млрд. грн. у 2021 році (рис. 2.10). Це відбулося в умовах кризи ліквідності банківської системи через втрату довіри населення до банків, яка призвела до значного відтоку коштів юридичних та фізичних осіб із більшості банківських установ.

У 2023 році в АТ «Райффайзен Банк Аваль» відбулося значне зростання ресурсної бази за рахунок коштів клієнтів. Так, на кінець 2023 року обсяг коштів, залучених у клієнтів – фізичних та юридичних осіб, становив 40 млрд. грн. (рис. 2.10).

У річному обчисленні відбувся приріст у розмірі 10,1 млрд. грн., у тому числі в національній валюті на 9 млрд. грн.

Висновки до розділу 2

Отже, у другому розділі ми використали декілька підходів для аналізу та оцінки складу ресурсів АТ «Райффайзен Банк Аваль» за період 2020-2023 роки. Для більш детального аналізу ми використовували конкретні фінансові дані фінансової звітності банку за вказаний період.

Також нами було виявлено, що для проведення аналізу та оцінки складу ресурсів в АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2021-2023 роки, необхідно зібрати та розглянути кілька основних категорій фінансової інформації, що можуть включати такі складові:

1 Аналіз активів та пасивів банку:

Активи: Оцінка структури активів (кредити, інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти, майно тощо). Оцінюється співвідношення між різними категоріями активів, їх ліквідність та ефективність використання.

Пасиви: Аналіз джерел фінансування банку, зокрема депозитів, позик, власного капіталу, резервів тощо. Важливо оцінити структуру пасивів за рівнем ризику та ліквідності.

2. Структура власного капіталу та прибутковість:

Аналіз капіталу банку, його зростання або зменшення за звітний період.

Оцінка прибутковості банку через різні фінансові коефіцієнти (рентабельність активів, рентабельність власного капіталу тощо).

3. Оцінка ліквідності та платоспроможності:

Аналіз ліквідності активів та пасивів банку. Визначення поточної та швидкої ліквідності, а також оцінка можливостей банку покрити свої зобов'язання.

Оцінка достатності капіталу для покриття можливих фінансових ризиків.

4. Оцінка кредитного портфеля:

Якість кредитного портфеля, співвідношення проблемних і стандартних кредитів, аналіз резервів під можливі втрати.

Оцінка диверсифікації кредитного портфеля за секторами економіки та географічними регіонами.

5. Оцінка депозитної бази:

Структура депозитів клієнтів, зокрема процентні ставки та терміни депозитів. Оцінка наявності диверсифікації за типами клієнтів (фізичні особи, юридичні особи).

Коефіцієнти ефективності та стабільності:

Різноманітні фінансові коефіцієнти, які допомагають оцінити ефективність роботи банку (наприклад, коефіцієнт покриття витрат, коефіцієнт кредитної ефективності).

Джерелами даних для аналізу та оцінки складу ресурсів в АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2021-2023 роки були наступні:

1. Фінансові звіти банку: Звіт про фінансові результати (прибутки/збитки), баланс, звіт про рух грошових коштів.

2. Звітність Національного банку України (НБУ): аналізи та рейтинги банків, надані регулятором.

3. Аналіз звітів від рейтингових агентств: інформація про фінансовий стан банку та його перспективи.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ РЕСУРСІВ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ»

3.1. Заходи щодо підвищення прибутковості залучених ресурсів банку

У цьому підрозділі розглянемо заходи, які доцільно використовувати АТ «Райффайзен Банк Аваль» у своїй діяльності з метою підвищення ліквідності, зміцнення свого становища та іміджу на сучасному грошово-кредитному ринку. На сьогодні міжнародна фінансова криза торкнулася й України. Часта зміна курсу долара, чутки про близькість до банкрутства окремих великих банків схвилювали багатьох українців. Основною проблемою є те, що вкладники, втративши довіру до банківських установ, почали забирати гроші з депозитних рахунків. Це значно ускладнило подальшу депозитну та кредитну політики [16].

У післякризових умовах головним «внутрішнім» джерелом ресурсів для вітчизняних фінансових установ, в тому числі й АТ «Райффайзен Банк Аваль», традиційно є депозити. Причому, на відміну від локальних облігацій, через депозити банки можуть залучати не тільки гривню, але й іноземну валюту [14]. Окремою складовою депозитної політики, що впливає на поведінку суб'єктів грошово-кредитного ринку, є депозитна політика комерційних банків. Кожен комерційний банк як суб'єкт депозитного ринку намагається реалізувати свої інтереси за умови врахування впливу депозитної політики центрального банку та базуючись на конкретних умовах функціонування депозитного ринку.

Депозитна політика Райффайзен Банку Аваль має бути спрямована на оптимізацію витрат по залученню коштів на депозитному ринку за умови їх ефективного використання. Такий механізм реалізації інтересів всіх суб'єктів депозитного ринку формує ціну на депозитні кошти. Безпосередній вплив на процентні витрати мають середні залишки по оплачуваних депозитах, середня процентна ставка по них. Для заохочення вкладників Райффайзен Банк Аваль

до збереження своїх коштів на депозитних рахунках процент за вкладами повинен компенсувати інфляційні втрати. Враховуючи високий рівень інфляції в Україні, особливої актуальності набувають завдання підвищення ефективності державного управління з метою досягнення макроекономічної стабільності [30].

Отже, впровадження системи заходів для посилення довіри населення до вітчизняної банківської системи шляхом гарантування повного зберігання коштів і одержання сталого відсоткового доходу дасть змогу залучити ці кошти для розвитку внутрішнього ринку. Тому одним з пріоритетних завдань держави є удосконалення діючої системи гарантування вкладів населення поряд із запровадженням адекватної модернізації банківського нагляду і підтримки макроекономічної стабільності. Це дозволить захистити права вкладників та надати їм гарантії повернення їх депозитів, підвищити довіру до банків, що позитивно вплине на обсяг депозитів.

Ефективна депозитна політика АТ «Райффайзен Банк Аваль» повинна включати заходи щодо:

- використання мотиваційних інструментів та підвищення привабливості вкладів шляхом раціонального поєднання цінових і нецінових методів маркетингової політики;

- особливостей депозитної політики комерційних банків України, що зумовлюються посиленням конкуренції.

В умовах загострення конкурентної боротьби між комерційними банками за ресурси та ефективні напрямки їх розміщення для підтримки своєї конкурентоспроможності та досягнення успіхів в сфері депозитної діяльності, залучення нових вкладників та заохочення існуючих до подальшої співпраці з банком, Райффайзен Банк Аваль повинен не просто запропонувати вкладникам оптимальну проценту ставку за депозитом, широкий асортимент депозитних послуг та якісне обслуговування, а й мотивувати клієнтів до вкладення коштів створивши максимально сприятливі умови за депозитними вкладами, які будуть заохочувати вкладників до розміщення їх заощаджень.

З метою активізації процесів залучення коштів населення до активного обороту Райффайзен Банку Аваль оптимальним варіантом мають бути нові види банківських депозитів, які сприятимуть заохоченню вкладників до розміщення коштів в банку. Вклад, спрямований на мотивування вкладників до розміщення коштів в банку з плаваючою процентною ставкою може бути орієнтований на залучення певного сегменту споживачів (пенсіонери, молодь, студенти, тощо – наприклад, «Стимулюючий пенсійний» вклад) або всіх інших фізичних осіб – «Стимулюючий» вклад. Цей вклад передбачає стимулювання вкладника до самостійного підвищення процентної ставки для свого вкладу за рахунок залучення ним нових вкладників до банку [30].

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій АТ «Райффайзен Банк Аваль» можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банку додаткові можливості по використанню своїх коштів із прийнятним рівнем доходів.

З метою оптимізації депозитного портфеля Райффайзен Банку Аваль та для забезпечення більшого надходження коштів на строкові та ощадні депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків, тобто порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків [14].

Слід більш широко застосовувати строкові вклади з додатковими внесками, а також скоротити обмеження на здійснення розрахунків із використанням коштів, що містяться на ощадних та строкових депозитах.

Відмітимо, що у перспективі чітке розмежування різних видів депозитів - до запитання, строкових, ощадних, - буде поступово зникати, що підтверджується досвідом комерційних банків розвинених країн, де все більше розширюється сфера застосування змішаних типів рахунків.

Ефективним методом додаткового залучення Райффайзен Банком Аваль коштів на депозити також може стати застосування комплексного обслуговування клієнтури.

Крім традиційного кредитно-розрахункового та касового обслуговування, банк може надавати своїм клієнтам низку додаткових послуг. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування, надання різноманітних консультацій сприятимуть збільшенню обсягів кредитних ресурсів банку, забезпечуючи йому належний рівень прибутковості при здійсненні активних операцій [10].

Залучення валютних коштів громадян – річ вельми актуальна і важлива. Найголовнішим доходом для банку вважаються операції із залученням депозитних вкладів населення та відкриття поточних рахунків для юридичних осіб. Ці операції забезпечують кожному банку стабільність в своїй діяльності, за рахунок відкриття цих видів рахунків банк може надавати кредити іншим фізичним та юридичним особам цим самим забезпечує собі безперервний кругообіг за рахунок, якого отримує дохід.

Для залучення коштів на банківські рахунки АТ «Райффайзен Банк Аваль» використовує у своїй практиці, так звані, стимули для клієнтів. В залежності від виду рахунку, на якому зберігаються кошти клієнтів, можлива диференціація цих стимулів.

При залученні коштів фізичних осіб на депозитні рахунки банк найчастіше використовує такі методи [30]:

по - перше – це процентна ставка, яка відіграє важливу роль в залученні коштів, тому що, чим вище процентна ставка, тим більше шансів того, що клієнт принесе свої кошти саме в цей банк.

по – друге – це режим виплати відсотків;

по – третє – це можливість капіталізації нарахування відсотків;

по – четверте – це умови зміни відсоткової ставки.

Що стосується поточних рахунків, то банки використовують інші види стимулів, які дають змогу поповнити в свій обіг вільні грошові кошти.

Найважливішими серед таких стимулів вважаються:

- швидкість проходження платежів;

- комісія за розрахунково – касове обслуговування;
- вимоги банку до оформлення платіжних документів [29].

Також неодноразові дослідження показали, що на вибір клієнта певного банку впливає кількість і якість банківських послуг, дуже велику роль відграє ціна таких послуг у даному банку та швидкість проведення операцій.

Серед найпоширеніших і найприбутковіших форм акумулювання коштів населення – залучення банками різдвяних, відпускних, податкових та інших строкових вкладів, які роблять регулярно з метою накопичення коштів, достатніх для оплати видатків на різдвяні свята чи на час відпустки. Для банків такі методи мобілізації бажані тим, що вони сприяють зростанню депозитів та стимулюють ощадливість вкладників [7].

Зокрема, АТ «Райффайзен Банк Аваль», який виступає предметом нашого дослідження, використовує такі заходи для підвищення депозитних вкладень [30].

Святкові вклади – рахунки, режим виплати процентів на яких підведений під святкові дні, перелік котрих банк визначає самостійно. Ця операція надає можливість клієнту накопичити певну суму до святкових днів.

Дитячі вклади, коли неповнолітньому надається не більше шести разів на місяць самостійно вилучати гроші з рахунку у межах, визначених батьками при укладанні договору про відкриття вкладу або нагромаджувати гроші на рахунки протягом кількох місяців [8]. Конверсійні вклади, коли клієнт формує залишок коштів на рахунку у вільно конвертованій валюті чи національній валюті під проценти, що відповідають простим строковимкладам банку.

Строк зберігання вкладу клієнт визначає самостійно (мінімум 1 місяць). При укладанні договору про відкриття вкладу визначається величина відхилення курсу вибраної вільно конвертованої валюти до національної валюти від поточного рівня, при перевищенні якого банк здійснює автоматичну конвертацію у ВКВ і переводить на валютний вклад.

Пенсійні рахунки, що формуються юридичними особами для своїх співробітників. Депозитні засоби, що знаходяться на рахунку, можуть бути

передані у власність співробітника, а можуть і належати підприємству відкрито рахунок [30].

Досить перспективними операціями із залучення ресурсів для банків є операції з продажу й виконання форвардних контрактів на придбання (продаж) валюти за неторговими операціями.

На день продажу форварда клієнту пропонується заплатити незначну частину грошових коштів за можливість через певний час купити у банку валюту за попередньо обумовленим курсом або ж продати йому валюту на таких самих умовах. Сума, яку платить клієнт на момент продажу форварда, називається комісією і є банківським доходом.

Вигода банку при здійсненні даної послуги є подвійною:

- 1) залучаються безплатні (або майже безплатні) грошові засоби;
- 2) виникає можливість практично повністю спланувати роботу у неторгових операціях, оскільки відомо, скільки і за яким курсом слід продати (купити) іноземну валюту через певний період.

Отже, можна зробити висновки, що залучені кошти є найбільш ваговою частиною ресурсів Райффайзен Банку Аваль, яка в кілька разів перевищує його власні кошти. На сьогодні обсяг готівки на руках у населення є досить значним, і якщо Ощадбанк зможе запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, то отримає у своє розпорядження значні суми додаткових ресурсів.

Розвиток таких послуг вимагає від банку нових підходів до встановлення форм депозитних рахунків, впровадження нової техніки та технології ведення банківських операцій із застосуванням різноманітних засобів (чекових книжок, кредитних карток та ін.). Це дозволило б повніше задовольнити потреби клієнтів Райффайзен Банку Аваль у різноманітних послугах, поліпшити якість обслуговування, підвищити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на поточних рахунках в банку і таким чином залучити нових вкладників.

3.2. Удосконалення процесу формування оптимального розміру власних фінансових ресурсів банку

На відміну від інших сфер господарської комерційної діяльності, де капітал забезпечує платоспроможність і виконує більшість оперативних функцій підприємства, у комерційних банків їхній капітал потрібний насамперед для страхування інтересів вкладників. Тож першочергове призначення капіталу банку полягає у забезпеченні ним захисної функції.

У зв'язку з цим, розмір капіталу є важливим фактором надійності функціонування банку і повинен перебувати під суворим контролем Національного банку України, що регулює діяльність комерційних банків [13].

У банківській практиці прийняти розрізняти два рівні управління ресурсами комерційних банків:

- 1) державний рівень (управління здійснюється через НБУ з використанням різних фінансових інструментів);
- 2) рівень комерційного банку [22, 4].

Оскільки метою нашого підрозділу є визначення шляхів оптимізації структури власних ресурсів комерційного банку, то нас цікавить перш за все процес управління ресурсами на рівні комерційного банку.

Слід сказати, що існує низка методів управління банківськими ресурсами, найважливішим з яких є визначення оптимальної структури джерел походження коштів для конкретного банку.

Комерційну банку доцільно підтримувати оптимальне співвідношення між власними і залученими коштами, адже при найменших витратах на формування банківських ресурсів воно сприятиме підтриманню стабільного рівня дивідендів і доходів [10].

Зазвичай захищеність власного капіталу банку від інфляції визначають, виходячи з вкладення коштів у нерухомість, обладнання та інші матеріальні активи.

Однак таке одностороннє використання капітальних ресурсів може призвести до погіршення ліквідності та платоспроможності банку.

Слід урахувувати існуючі законодавчі обмеження. Зокрема, банки можуть мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше 10 % власного статутного капіталу (це обмеження не поширюється на приміщення, в яких розміщуються підрозділи банку, що виконують банківські операції) [13].

Проаналізовані у першому розділі дипломної роботи теоретичні основи управління власним капіталом банку дозволяють автору стверджувати, що існує надзвичайно тісний взаємозв'язок між змістом управління та механізмами і підходами, що забезпечують це управління.

Організація процесу управління формуванням власного капіталу в обов'язковому порядку повинно враховувати значущі фактори, що впливають на це формування - розмір власного капіталу, розмір залучених і запозичених коштів (які в комплексі генерують прибуток банку як основне джерело нарощування власного капіталу), структура капіталу та його ціна [12].

Як відомо, банк створюється засновниками, головна мета - одержання прибутку. При цьому рівень рентабельності залежить значною мірою від величини залученого і запозиченого капіталу, а розмір останнього - від середньозваженої відсоткової ставки залучення коштів.

Одним із головних правил успіху є те, що банк постійно повинен дотримуватися доречного співвідношення між власним й залученим капіталом, які забезпечують передбачений рівень прибутку й рентабельності, а також усвідомлювати максимальний розмір власного капіталу у певні періоди.

Максимальний розмір власного капіталу у певні періоди доцільно визначати через використання трансформованого математичного підходу Ф. Модільяні та М. Міллера, виходячи із середньозваженої відсоткової ставки залучених коштів, величини очікуваного ROE та інших складових, за формулою [11]:

$$K_{b\max} = \frac{D(r - rd) - E_x \cdot 100\% - (RL + FA) \cdot r}{ROE_{og} - r \left(1 - \frac{T}{100\%}\right)} \cdot \left(1 - \frac{T}{100\%}\right) \quad (3.1)$$

де $K_{b\max}$ – максимальний розмір власного капіталу банку, грн.;

D – залучений капітал, грн.;

r – прибутковість активів, %;

rd – середньозважена ставка залучених і позичених коштів, в %;

E_x – різниця між непроцентними витратами і непроцентними доходами;

RL – обсяг ліквідних коштів (резерв ліквідності), грн.;

FA – необоротні активи, грн.;

T – ставка податку на прибуток, %;

ROE_{og} – очікувана рентабельність власного капіталу, %.

Якщо виконуються вимоги, при яких $ROE_{og} < r \left(1 - \frac{T}{100\%}\right)$, то при негативному значенні виразу $(D \cdot (r - rd) - E_x \cdot 100\% - (RL - FA) \cdot r)$ - банку вигідно збільшувати власний капітал, тому що з його ростом буде підвищуватися і його рентабельність: $K_{b\max} = +\infty$.

З іншого боку, рентабельність ROE_{og} буде обмежена величиною $r \cdot \left(1 - \frac{T}{100\%}\right)$.

Якщо вираз $(D \cdot (r - rd) - E_x \cdot 100\% - (RL + FA) \cdot r)$ буде позитивним, то в цьому випадку необхідно визнати очікувану рентабельність власного капіталу заниженою і визначити $K_{b\max}$ з врахуванням збільшеної ROE_{og} .

При $ROE_{og} > r \left(1 - \frac{T}{100\%}\right)$ позитивна величина $K_{b\max}$ обмежує розмір

власного капіталу, що забезпечує задану прибутковість, а негативне значення Кбтах свідчить про неможливість забезпечити дану рентабельність власного капіталу при даних характеристиках банківської діяльності [11].

У наведеній формулі найбільш змінною і впливовою складовою є середньозважена ставка залучених коштів, що регулює співвідношення і обсяги власного і залученого капіталів, тоді як вплив інших чинників в цілому постійний. Вона впливає і на надмірність залучення коштів.

Окремо слід враховувати можливість банку досягти «стелі» на своєму секторі ринку, у випадках відсутності можливості додатково розміщувати кошти в дохідні активи.

У разі виникнення надлишку кредитних ресурсів, через надмірність залучення, коригують максимальну ставку цього залучення, тому що обсяг ліквідних невикористовуваних готівкових грошових коштів залежить в основному від розміру залученого капіталу.

Дослідження вітчизняних економістів, зокрема В.В. Бондаренко, показали, що розмір середньозваженої ставки залучення банку повинен розраховуватися, виходячи із величини сукупного капіталу, прибутковості портфеля активів, величини непроцентних витрат і доходів, обсягу необоротних активів і обсягу ліквідних коштів у вигляді залишків готівки на рахунках у себе і в інших банках.

Дослідження впливу зміни обсягів і ставки залученого капіталу на обсяг формування власного капіталу здійснено на підставі даних АТ «Райффазен Банк Аваль», що наведені у таблиці 3.1.

Дані таблиці 5.1 базуються на даних балансу [Дод. Б.2] та звіту про фінансові результати [Дод. В.2] досліджуваного банку за 2023 рік, а також на даних Райффазен Банку Аваль щодо розміру відсоткових ставок за депозитами [15].

Для кращого розуміння методики розрахунку у таблиці 3.1 зазначимо, що вірними прийнято вважати такі положення:

1. Ліквідними активами є кошти в касі та на коррахунках, які відкриті в

Національному банку України та інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи безготівкові кошти.

2. Необоротними активами банку є основні засоби та нематеріальні активи [Дод. Б.2].

3. До непроцентних витрат відносять комісійні, адміністративні, негативні результати від операцій з цінними паперами та валютою, відрахування до резервів, а до доходів - позитивні результати від операцій банку.

Таблиця 3.1

**Вплив зміни обсягів і ставки залученого капіталу
на обсяг формування власного капіталу АТ «Райффазен Банк Аваль»
у 2023 та прогнозованому роках**

№ п/п варіантів	Власний капітал, Кб факт, млрд.грн.		Залучений капітал, D факт, млрд.грн.		Сукупний капітал, S факт, млрд.грн.		Середньозважена ставка залучення коштів фактично, rd факт, %		Частка залученого капіталу у ліквідних коштах, f, %		Обсяг ліквідних коштів, RL, млрд.грн. (RL=D x f/100%)		Необоротні активи, FA факт, млрд.грн.		Різниця між непроцентними витратами і доходами, Ex факт, млрд.грн.		Середньозважена максимальна ставка залучення (rd = $r(1 - f / 100\% - FA / S) - (Ex \cdot 100\% / S)$)		Прибуток до оподаткування, млрд.грн.		Чистий прибуток, млрд.грн.		Рентабельність активів, (ROA=ЧП/S), %		Рентабельність власного капіталу, (ROE факт=ЧП / Kb), %		Рентабельність власного капіталу очікувана, ROE очік, %		Розмір власного капіталу, необхідний для досягнення ROE очік, Кб очік, млрд. грн	
1	6	29	35	17	0	0	3	2	13	-1,3	-1,1	-0,1	-0,2	0,2	5															
2	6	56	62	19	8	5	3	2	15	-1,5	-1,3	-0,1	-0,2	0,2	7															
3	6	45	51	23	4	13	3	2	19	-1,6	-1,4	-0,1	-0,2	0,2	7															
4	6	100	106	25	11	11	3	2	20	1,0	0,8	0,1	0,1	0,2	8															
5	6	120	126	27	12	14	3	2	22	3,0	1,5	0,1	0,3	0,2	9															

Примітка. Джерело: (розроблено автором)

Відмітимо, що ще з 2015 року змінилася базова ставка податку на прибуток. Спочатку в Податковому кодексі як базова ставка податку на

прибуток фігурувала ставка 16 відсотків, до якої платники податків повинні були наблизитися поступово — по графіку, встановленому в п. 10 підрозділу 4 розділу XX «Перехідні положення». Поступово дійшло до 18 відсотків. І тепер, після чергових змін в Податковому кодексі в пункті 136.1 ст. 136 саме ставка 18%, а не 16% названа базовою.

То ж, згідно Податкового кодексу України чистий прибуток розраховується за ставкою на податок на прибуток у 2023 році у розмірі 18%.

Отже, як бачимо з даних таблиці 3.1, фактичний обсяг прибутку АТ «Райффазен Банк Аваль» і рівень рентабельності його власного капіталу залежать від структури сукупного капіталу, рентабельності активів, розміру різниці між непроцентними витратами і непроцентними доходами. В свою чергу, очікувана рентабельність досягається за певної величини власного капіталу, розмір якої розраховується за допомогою використання запропонованої методики.

Проведені розрахунки на підставі розглянутих п'яти варіантів (з яких 3 варіант був фактичним для 2023 року) підтверджують наші висновки: для підвищення рентабельності банку необхідно обирати оптимальний розмір власного капіталу. Як бачимо, в АТ «Райффазен Банк Аваль» у прогнозованому році варто підвищити його розмір з 6 млрд. грн. до 7 млрд. грн. задля підвищення ефективності його діяльності та раціонального використання власних ресурсів.

Притаманна залученим і запозиченим коштам банку непередбачувана можливість їх повернення на вимогу власників, викликає ризик їх рухливості, що властивий тільки банкам. Цей ризик впливає на величину і передбачуваність розміщення цих коштів в активи і відповідно на рівень доходності останніх, і, в кінцевому підсумку, на рентабельність власного капіталу.

Однією з причин відсутності визначення показника ризику рухливості залученого і позиченого капіталу є відсутність методики його кількісної оцінки. На підставі проведеного дослідження доцільно розраховувати вплив факторів

на ймовірність настання фінансових ускладнень, пов'язаних з рухливістю залученого капіталу, як добуток коефіцієнтів, що виражають характеристики кожного з аспектів, що впливають на рухливість капіталу:

$$F = x \cdot (y_k + y_p + y_z + y_{cnp} + y_{nc}) \quad (3.2)$$

де F – частка залученого капіталу, необхідна для резервування у вигляді ліквідних коштів;

x – базовий відсоток відрахувань у резерв ліквідності, наприклад 20%;

y_c – коефіцієнт впливу фактора країни. Країни зі стійкою економікою будуть мати значення даного показника близьким до 0. Для країн з незадовільним станом економіки коефіцієнт буде дорівнювати 1;

y_p – коефіцієнт впливу регіонального фактора. Регіони зі стійким рівнем доходів населення і часткою прожиткового мінімуму в цих доходах, будуть мати значення даного показника близьким до 0. Банки, що володіють багатофілійною мережею, що охоплює різні регіони країни, будуть мати значення даного показника, рівне 0;

y_z – коефіцієнт впливу галузевого фактору. Відображає поточний стан галузей економіки на роботу з якими орієнтований банк. Банки, що не мають орієнтації на одну чи кілька галузей, будуть мати значення даного показника, рівне 0;

y_{cnp} – коефіцієнт впливу структури позикових коштів. Чим більше ступінь залучення коштів, тим вище значення даного показника;

y_{nc} – коефіцієнт фактору поточного стану банку. Значення коефіцієнта змінюється від 0 до 1. Проблемні банки будуть мати більше значення даного показника в порівнянні з благополучними банками.

Значення всіх наведених коефіцієнтів змінюється від 0 до 1. Їх визначення повинно здійснюватися як на підставі експертних оцінок, так і на

основі нормативів, що встановлюються НБУ [11].

Отже, питома вага власного капіталу в загальній структурі ресурсів банку, що забезпечує рівень достатньої ефективності роботи банку, залежить від джерел його надходження – внутрішніх чи зовнішніх (залучення і запозичення). Забезпечення оптимального співвідношення між різними видами і частками внутрішніх і зовнішніх джерел є основним завданням управління формуванням структури капіталу.

Проаналізувавши рівень прибутковості АТ «Райффазен Банк Аваль» у різних варіантах в залежності від різних факторів формування капіталу, а також виконання зазначеним банком нормативу достатності капіталу, з використанням методики фінансового лівериджу, слід зробити загальний висновок про те, що оптимальним розміром власного капіталу у сучасних умовах, є його рівень у 20-30 % від сукупного капіталу банку, тому що при цьому співвідношенні рівень лівериджу забезпечує найкращу рентабельність власного капіталу.

3.3. Пропозиції щодо реалізації механізму управління та контролю за формуванням оптимальної структури банківської ресурсної бази

Важливим елементом будь-якої країни є банківська система оскільки, змобілізовані тимчасово вільні кошти, перетворює на капітал, що працює на розвиток банківського бізнесу, а відтак, через систему оподаткування, впливає на доходи Державного бюджету.

Від оптимальної структури ресурсної бази залежать такі показники, як рентабельність і ліквідність. В умовах дефіциту фінансових ресурсів особливо важливими є таке питання, як оптимізація структури ресурсної бази, яка постійно перебуває під впливом певних економічних так і фінансових чинників а також вибір стратегічних напрямків щодо управління нею [14].

Як вже було встановлено раніше, банківські ресурси – це власні кошти

банку (власний капітал), а також кошти, залучені та запозичені на фінансовому ринку, які використовуються для здійснення активних операцій та надання послуг з метою отримання прибутку[1].

На сьогодні негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, незадовільний фінансовий стан позичальників, що потребує створення значних резервів, та ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Внаслідок цього індикатором втрати фінансової стійкості банків може виступити зростання процентних ставок залучених ресурсів. В умовах нестійкої ресурсної бази банк змушений дорого купувати ресурси та підвищувати ставки за кредитами.

У той же час, збільшення ставок за активами повністю не компенсує покриття збитків, а спричиняє подальше погіршення кредитного портфелю через погіршення кредитоспроможності позичальників [18].

Депозитні операції відіграють значну роль у діяльності банку, тому що вони є головним джерелом проведення активних і, насамперед, пасивних операцій. Від характеру депозитів залежать види кредитних операцій і, відповідно, розмір доходу банку. До того ж, правильна організація депозитних операцій забезпечує ліквідність комерційних банків і депозитні операції сприяють прискоренню безготівкових розрахунків, а ресурси, сформовані за рахунок депозитних операцій, зазвичай дешевші міжбанківських кредитів [6]. Саме депозитні операції розкривають зміст діяльності банку як посередника у придбанні коштів на вільному ринку кредитних ресурсів.

Банкам необхідно постійно підтримувати високий рівень сервісу клієнтів, пропонувати нові депозитні продукти та умови вкладання коштів, щоб утримувати та розширювати існуючу клієнтську базу. До них належать: pow-рахунки; superpow-рахунки; вклади, на які дохід нараховується за складними процентами; депозитні рахунки грошового ринку [7].

На рисунку 3.1 нами пропонується застосовувати нові критерії впливу ресурсної бази на розвиток банківського бізнесу.

Рис. 3.1 Вплив ресурсної бази комерційного банку на розвиток банківського бізнесу

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [29]

При формуванні банківських ресурсів банк повинен швидко реагувати на потреби клієнтів з метою їх залучення, орієнтуючись на міжнародні стандарти, практику діяльності провідних банків світу у сфері розширення банківської діяльності й за рахунок нетрадиційних банківських операцій та послуг.

Розглядаючи на мікрорівні сутність і значення ресурсної бази окремо взятого банку, зокрема АТ «Райффайзен Банк Аваль», можна стверджувати, що ресурсна база виступає чинником, який впливає на всі види активних операцій, отже, і на розміри доходів і прибутків банків.

Управління ресурсами, які залучені комерційними банками, має взаємодоповнюючі дві сторони: кількісну і якісну [7].

Кількісна сторона полягає у використанні усіх можливих заходів, що стимулюють залучення вкладів і забезпечують зростання розвитку пасивних операцій.

Якісна сторона управління залученими банківськими ресурсами дозволяє найбільш ефективно їх використовувати та розробляти напрямки їх розміщення.

Аналізуючи ресурсну базу банку можна стверджувати, що її оптимальна структура досягається співвідношенням між власними коштами та зобов'язаннями банку, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості банку, тобто максимізується його ринкова вартість [1].

В сучасних умовах розвиток банківського бізнесу нерозривно пов'язаний з автоматизацією, впровадженням новітніх технічних засобів і передових банківських технологій по просуванню на ринок банківських продуктів та пошуком інструментів, що підвищують привабливість банківських послуг, саме цьому сприяють інновації.

Це дає підстави виокремити складові елементи комплексного механізму управління ресурсами банку, використовуючи два основні критерії: витрати і прибуток.

А це означає, що за оптимального впливу як внутрішнього так і зовнішнього середовища на банк, ресурси повинні отримуватись із мінімальними витратами та забезпечувати максимальний прибуток (рис. 3.2).

На сьогодні з метою забезпечення конкурентоспроможності АТ «Райффайзен Банк Аваль» широко використовує новітні послуги. При цьому банк постійно повинен враховувати і внутрішні чинники, які залежать від нього і впливають на розвиток банківського бізнесу.

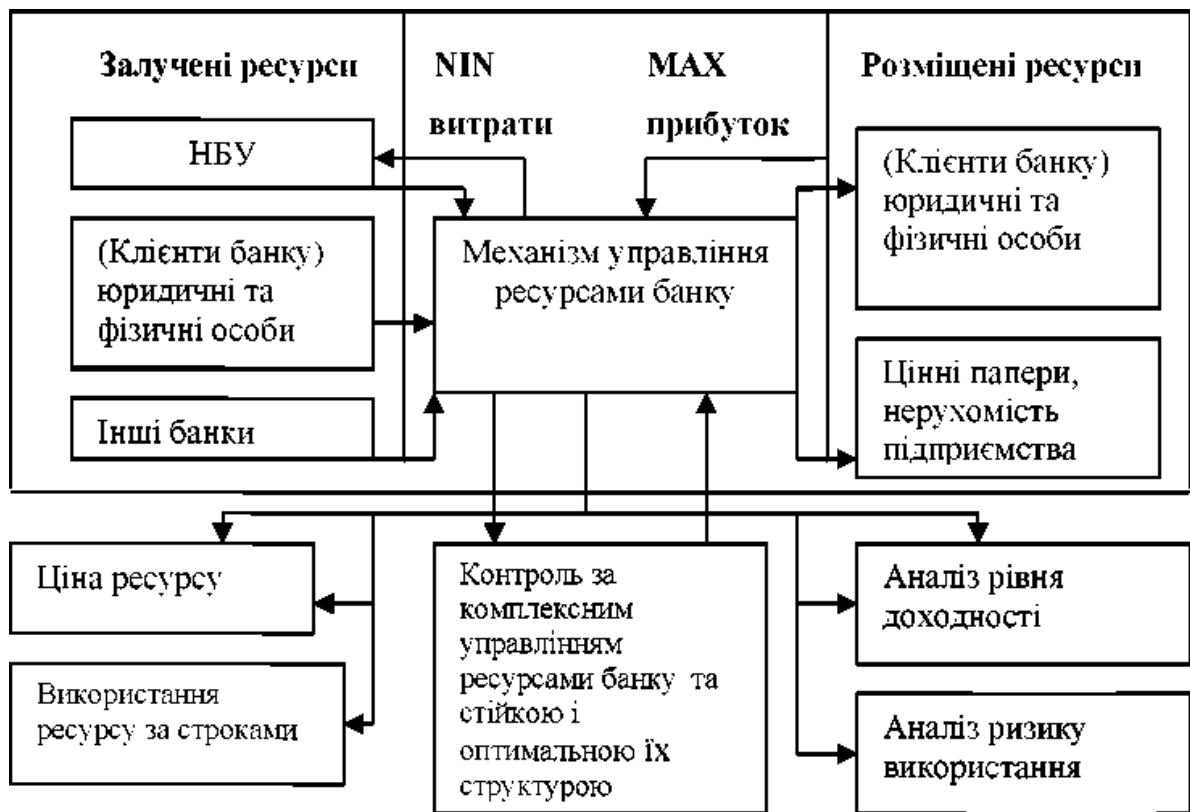

Рис. 3.2. Механізм управління та контролю за формуванням ресурсної бази комерційного банку

Примітка. Джерело: Розроблено із використанням [16], [29]

Для цього банку необхідно постійно підвищувати кваліфікацію апарату банківських працівників, які повинні враховувати не тільки свої інтереси ай інтереси клієнтів банку, бути стресостійкими до різної категорією клієнтів та комунікабельними.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків, на яку впливають всі види послуг, є важливою передумовою їх прибутковості, підтримкою достатньої ліквідності та довіри з боку учасників ринку.

Зміцнення ресурсної бази сприяє підвищенню можливостей банків у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання у додаткових фінансових ресурсах.

Висновки до розділу 3

Отже, оптимізація структури ресурсів банку — це важливий аспект, який сприяє покращенню фінансової стійкості, ліквідності та прибутковості. Для АТ «Райффайзен Банк Аваль», з огляду на аналіз його фінансових показників і наявні тенденції, можна запропонувати низку рекомендацій щодо оптимізації структури ресурсів. Ось деякі з них:

1. Диверсифікація джерел фінансування

Зниження залежності від короткострокових зобов'язань: Зменшення залежності від короткострокових депозитів та інших зобов'язань дозволить банку знизити ризик ліквідності. Рекомендується звернути увагу на довгострокові фінансові інструменти, такі як облігації, та залучення позикових коштів через стабільніші джерела.

Залучення іноземних інвестицій: Розширення доступу до міжнародних ринків капіталу для залучення коштів у вигляді позик або депозитів може знизити процентні ставки по залучених коштах та розширити фінансові можливості банку.

2. Покращення структури активів

Збільшення частки високоліквідних активів: Для покращення ліквідності та зменшення ризиків, слід збільшити частку активів, які мають високу ліквідність (наприклад, державні цінні папери, кошти на кореспондентських рахунках).

Диверсифікація кредитного портфеля: Рекомендується провести більш детальну диверсифікацію кредитного портфеля з метою зниження концентраційного ризику, зокрема розширити кредити для різних секторів економіки, в тому числі для малого та середнього бізнесу.

Аналіз проблемних кредитів і резервів: Збільшення резервів на покриття можливих втрат по проблемних кредитах і більш активне списання безнадійних боргів може поліпшити структуру активів і знизити ризики.

3. Оптимізація пасивів

Залучення депозитів з різними строками та умовами: Для покращення стабільності джерел фінансування можна зосередитися на залученні депозитів середнього та довгострокового терміну, що зменшить волатильність фінансування.

Збільшення частки власного капіталу: Акцент на зростання власного капіталу через прибутковість та реінвестування чистого прибутку дозволить покращити платоспроможність банку та знизити залежність від зовнішнього фінансування.

Емісія банківських облігацій: Для зміцнення фінансової стійкості можна розглянути можливість випуску корпоративних облігацій, що дозволить залучити додатковий капітал з оптимальними умовами для банку.

4. Покращення управління ліквідністю

Оптимізація структури ліквідних активів: Визначення оптимального рівня ліквідних активів для покриття можливих нестабільностей на ринку, з урахуванням змін в економічній ситуації.

Використання фінансових інструментів хеджування: Застосування інструментів хеджування (наприклад, форвардних контрактів або процентних свопів) для зниження ризиків змін процентних ставок і курсових коливань.

Інтеграція системи моніторингу ліквідності: Вдосконалення внутрішнього моніторингу ліквідності дозволить більш ефективно реагувати на зміни в короткострокових і середньострокових потребах у фінансах.

5. Залучення нових клієнтів та підвищення доходності ресурсів

Збільшення клієнтської бази: Розширення депозитної бази за рахунок залучення нових корпоративних і роздрібних клієнтів, особливо в сегменті високодохідних депозитів або роздрібних кредитів.

Удосконалення продуктів і послуг: Пропонування нових фінансових продуктів, таких як інвестиційні послуги, спеціалізовані кредити для малого і середнього бізнесу, а також персоналізовані банківські рішення для приватних клієнтів.

Поліпшення клієнтського обслуговування: Запровадження нових

технологій, таких як мобільний банкінг, чат-боти та інші інновації, які підвищують задоволеність клієнтів та сприятимуть зростанню депозитної бази.

6. Управління ризиками

Покращення системи управління ризиками: Розширення та удосконалення внутрішніх систем управління ризиками, що дозволяє більш ефективно прогнозувати й мінімізувати фінансові та операційні ризики.

Розширення аналізу та стрес-тестування: Проведення регулярного стрес-тестування для оцінки впливу зовнішніх і внутрішніх змін на структуру ресурсів та ліквідність банку в умовах невизначеності.

7. Покращення інформаційної прозорості

Регулярне оновлення фінансової звітності: Підвищення прозорості фінансової звітності і доступу до інформації для інвесторів та регуляторів допоможе зміцнити довіру до банку.

Залучення незалежних аудитів: Залучення незалежних міжнародних аудитів для оцінки ефективності стратегії та структури ресурсів банку може підвищити рівень довіри до фінансової звітності.

Таким чином, оптимізація структури ресурсів АТ «Райффайзен Банк Аваль» має на меті забезпечити не лише ліквідність і фінансову стабільність, але й здатність до адаптації в умовах змінної економічної ситуації. Це потребує комплексного підходу до управління активами та пасивами, впровадження нових фінансових продуктів і послуг, диверсифікації джерел фінансування та ефективного управління ризиками.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання щодо вдосконалення методологічних і практичних засад управління формуванням ресурсної бази комерційного банку: величини; структури; ціни; впливу ризику рухливості величини залучених і запозичених коштів на його рентабельність; визначення оптимальних ставок залучення останніх стосовно величини власного капіталу.

В результаті проведеного дослідження стало можливим сформулювати наступні висновки та пропозиції.

Для визначення концепції формування фінансових ресурсів банку здійснено аналіз стану власних та залучених фінансових ресурсів АТ «Райффайзен Банк Аваль» в умовах ринкової економіки і тенденції його формування. Це дало можливість зробити висновок, що тенденції розвитку банківської системи сприяють концентрації капіталу в найбільших банках і зниженню частки активів малих банків у сукупних активах банківської системи України.

У дослідженні визначено, що максимальна величина власного капіталу, яка забезпечує задану його рентабельність, залежить від ставки і обсягу залучення позикових ресурсів, очікуваної рентабельності власного капіталу, розміру вкладень в основні засоби і нематеріальні активи, сальдо непроцентних доходів і витрат, ставки податку на прибуток.

Дослідженням доведено, що розмір залучених банком коштів з метою уникнення надлишку кредитних ресурсів через надмірність їх залучення, повинен регулюватися середньозваженою відсотковою ставкою залучення коштів, яка визначається на підставі врахування співвідношення таких величин, як: сукупний капітал; необоротні активи; величина частки залученого капіталу, залишеного у вигляді ліквідних коштів; різниця між непроцентними витратами і непроцентними доходами; базовий відсоток відрахувань у резерв ліквідності.

Проаналізувавши рівень прибутковості АТ «Райффайзен Банк Аваль» в залежності від різних факторів формування капіталу, а також виконання зазначеними банками нормативу достатності капіталу, з використанням методики фінансового лівериджу, можна зробити загальний висновок, що оптимальним розміром власного капіталу є його рівень у 20-30% від сукупного капіталу банку.

У системі методів управління ризиками формування капіталу банку основна роль належить внутрішнім механізмам їх оптимізації, до яких, на підставі проведеного дослідження, пропонується віднести:

- відмову від здійснення операцій, рівень ризику по яких надмірно високий;
- відмову використання у великих обсягах залученого і запозиченого капіталу; лімітування концентрації ризику;
- хеджування;
- диверсифікацію форм і джерел залучення капіталу;
- розподіл ризиків між учасниками емісійних і лізингових операцій;
- внутрішнє самострахування.

Таким чином, однією з головних проблем планування фінансових ресурсів банку є вибір значення співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями. З одного боку, чим більше це співвідношення, тим вищий рівень надійності банку. З іншого боку, чим більша частка зобов'язань у загальній сумі ресурсів банку, тим (за інших рівних умов) буде вищою прибутковість капіталу.

У теорії фінансового аналізу такий ефект називається ефектом фінансового важеля. Це пов'язано з тим, що прибуток, зароблений завдяки використанню всіх ресурсів банку (як власних так і залучених), буде відноситись на суму капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова, Г. М. Фінанси банківських установ, Київ, Центр учбової літератури, 2022, 312 с.
2. Аналітичні огляди банківського сектору України, Міністерство фінансів України, 2022–2025, URL: <https://mof.gov.ua/ua/analitichni-oglyadi>
3. Бухаліна, Ю. Ю. Управління ресурсами банків в умовах фінансової нестабільності, Економіка та держава, 2022, №7, С. 85–90.
4. Васюренко, О. В. Аналіз діяльності комерційних банків, Київ, КНЕУ, 2021, 456 с.
5. Голозов, Є. П. Методи оцінювання ефективності діяльності банків, Фінанси України, 2021, №9, С. 45–56.
6. Дубина, М. В. Банківська система України в умовах трансформації, Чернігів, ЧНТУ, 2023, 280 с.
7. Журавка, Ф. О. Банківська система України: сучасні виклики та перспективи, Суми, Університетська книга, 2022, 310 с.
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 №2121-III зі змінами станом на 2025 р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
9. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 №679-XIV зі змінами, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
10. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 №4452-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>
11. Звіти про фінансові результати комерційних банків України за 2021–2024 роки, URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
12. Івасів, І. Б. Управління ризиками банківської діяльності, Київ, КНЕУ, 2021, 300 с.
13. Коваленко, В. В. Банківські операції, Київ, Центр учбової літератури, 2021, 368 с.
14. Коваленко, Ю. М. Управління капіталом банку в сучасних умовах,

Економіка України, 2024, №3, С. 77–88.

15. Козак, Ю. Г. Банківська справа, Київ, Центр учбової літератури, 2021, 400 с.

16. Марченко, О. В. Оптимізація структури ресурсної бази банків, Фінансовий простір, 2024, №1, С. 95–101.

17. Меренков, О. В. Аналіз ресурсної бази комерційних банків України, Економіка і суспільство, 2023, №48.

18. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність, Київ, НБУ, 2021–2025, URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/financial-stability>

19. Національний банк України. Основні показники діяльності банків України, 2021–2025, URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>

20. Національний банк України. Положення про організацію управління ризиками в банках України, Київ, НБУ, 2022, URL: <https://bank.gov.ua/ua/legal-framework/acts/polozhennya-pro-upravlinnya-ryzkyamy>

21. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, Київ, НБУ, 2021, URL: <https://bank.gov.ua/ua/financial-sector-strategy>

22. Офіційні статистичні дані банківського сектору України, НБУ, 2021–2025, URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>

23. Погорелова, Т. О. Управління депозитною політикою банку, Економіка та держава, 2023, №10, С. 102–108.

24. Примостка, Л. О. Банківський менеджмент, Київ, КНЕУ, 2021, 420 с.

25. Ринжук, Д. Я., Шпірнов, І. Л. Цифрова трансформація банківських установ, Проблеми і перспективи економіки та управління, 2025, №1, С. 437–445.

26. Святенко, С. В., Потапчук, А. В. Ефективність пасивних операцій банків, Modern Economics, 2021, №29, С. 163–169.

27. Стеценко, Т. І. Фінансовий аналіз у банках, Київ, КНЕУ, 2023, 280 с.

28. Тарасенко, О. О. Управління ліквідністю банківських установ, *Фінанси України*, 2022, №5, С. 60–71.
29. Урсуленко, Г. В. Управління фінансовими ресурсами банку в умовах цифровізації, *Фінансовий простір*, 2023, №2, С. 112–118.
30. Шелудько, В. М. *Фінансовий ринок*, Київ, Знання, 2022, 535 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

АТ «Райффайзен Банк»

Консолідована фінансова звітність за 2022 рік

Консолідований звіт про фінансовий стан
станом на 31 грудня 2022 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2022 р.	2021 р.
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	32 123 557	25 761 762
Кредити та аванси банкам	9	39 078 780	11 066 989
Кредити та аванси клієнтам	10	61 712 957	68 623 518
Інвестиції в цінні папери	11	25 411 963	14 819 831
Похідні фінансові активи	8	321 520	102 952
Інвестиційна нерухомість	12	106 386	110 589
Основні засоби	13	2 370 967	3 040 132
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	14	1 975 794	1 438 788
Поточні податкові активи		113 291	-
Відстрочені податкові активи	15	51 485	2 757
Інші фінансові активи	17	2 932 826	1 294 378
Інші нефінансові активи	17	162 743	170 111
Загальна сума активів		166 362 269	126 431 807
Зобов'язання			
Кошти банків	18	2 385 128	602 848
Кошти клієнтів	19	143 479 984	107 129 332
Похідні фінансові зобов'язання	8	21 019	19 570
Поточні податкові зобов'язання		-	272 326
Забезпечення	16	582 849	173 420
Інші фінансові зобов'язання	17	1 828 366	1 760 484
Інші нефінансові зобов'язання	17	788 098	698 455
Загальна сума зобов'язань		149 085 444	110 656 435
Власний капітал			
Статутний капітал	20	6 154 516	6 154 516
Емісійний дохід		3 033 667	3 033 667
Резервні та інші фонди банку		5 579 282	4 773 078
Інші резерви	20	710 164	835 048
Нерозподілений прибуток		1 810 862	991 202
Загальна сума власного капіталу, що відноситься до власників материнського підприємства		17 288 491	15 787 511
Частки участі, що не забезпечують контроль		(11 666)	(12 139)
Загальна сума власного капіталу		17 276 825	15 775 372
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		166 362 269	126 431 807

Від імені Правління Банку підписано та надано дозвіл на публікацію

Олександр Писарук
Голова Правління

28 березня 2023 року

Ольга Науменко
Головний бухгалтер

Примітки на стор. 6-111 є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності

Консолідований звіт про прибутки та збитки за рік, що закінчився 31 грудня 2022 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2022 р.	2021 р.
Процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка		14 862 664	9 728 978
Інші процентні доходи		391 014	287 055
Процентні витрати		(2 433 389)	(1 783 898)
Чистий процентний дохід	22	12 820 289	8 232 135
Комісійні доходи		5 109 133	6 692 467
Комісійні витрати		(2 943 964)	(4 007 114)
Чистий комісійний дохід (витрати)	23	2 165 169	2 685 353
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	24	(9 458 268)	90 238
Інші доходи	26	56 847	64 068
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		2 446 585	629 782
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		568 316	23 962
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	29	120 604	176 600
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		(91)	31 626
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю	25	(108 922)	(95 526)
Інші прибутки (збитки)	27	297 445	(108 988)
Витрати на виплати працівникам	28	(3 560 638)	(2 982 452)
Амортизаційні витрати	13,14	(890 050)	(913 019)
Інші адміністративні та операційні витрати	28	(2 276 499)	(1 892 907)
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності) для нефінансових активів		(151 257)	11 838
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	12	10 655	(563)
Прибуток (збиток) до оподаткування		2 040 185	5 952 147
Витрати на сплату податку (доходи від повернення податку)	15	(441 481)	(1 074 550)
Прибуток (збиток)		1 598 704	4 877 597
Прибуток (збиток), що відноситься до:			
- власників материнського підприємства		1 598 231	4 873 669
- часток участі, що не забезпечують контроль		473	3 928
		1 598 704	4 877 597
Прибуток на акцію			
Базовий прибуток (збиток) на акцію, що належить власникам Банку	20	0,0260	0,0792

Примітки на стор. 6-111 є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності

Консолідований звіт про фінансовий стан станом на 31 грудня 2023 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2023 р.	2022 р.
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	30 779 748	32 123 557
Кредити та аванси банкам	9	43 336 872	39 078 780
Кредити та аванси клієнтам	10	52 553 983	61 712 957
Інвестиції в цінні папери	11	54 257 261	25 411 963
Похідні фінансові активи	8	179 053	321 520
Інвестиційна нерухомість	12	108 266	106 386
Основні засоби	13	2 673 700	2 370 967
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	14	2 374 133	1 975 794
Поточні податкові активи		-	113 291
Відстрочені податкові активи	15	72 863	51 485
Інші фінансові активи	17	2 591 411	2 932 826
Інші нефінансові активи	17	264 727	162 743
Загальна сума активів		189 192 017	166 362 269
Зобов'язання			
Кошти банків	18	250 126	2 385 128
Кошти клієнтів	19	158 604 683	143 479 984
Похідні фінансові зобов'язання	8	45 104	21 019
Поточні податкові зобов'язання		3 646 646	-
Забезпечення	16	766 758	582 849
Інші фінансові зобов'язання	17	2 983 713	1 828 366
Інші нефінансові зобов'язання	17	822 280	788 098
Загальна сума зобов'язань		167 119 310	149 085 444
Власний капітал			
Статутний капітал	20	6 154 516	6 154 516
Емісійний дохід		3 033 667	3 033 667
Резервні та інші фонди банку		7 151 381	5 579 282
Інші резерви	20	658 168	710 164
Нерозподілений прибуток		5 085 279	1 810 862
Загальна сума власного капіталу, що відноситься до власників материнського підприємства		22 083 011	17 288 491
Частки участі, що не забезпечують контролю		(10 304)	(11 666)
Загальна сума власного капіталу		22 072 707	17 276 825
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		189 192 017	166 362 269

Від імені Правління Банку підписано та надано дозвіл на публікацію

Олександр Писарук

Голова Правління

15 березня 2024 року

Ольга Науменко

Головний бухгалтер

Примітки на стор. 6-107 є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності

АТ «Райффайзен Банк»

Консолідована фінансова звітність за 2023 рік

Консолідований звіт про прибутки та збитки за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2023 р.	2022 р.
Процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка		19 786 688	14 862 664
Інші процентні доходи		690 025	391 014
Процентні витрати		(3 859 722)	(2 433 389)
Чистий процентний дохід	22	16 616 991	12 820 289
Комісійні доходи		7 027 934	5 109 133
Комісійні витрати		(4 720 415)	(2 943 964)
Чистий комісійний дохід (витрати)	23	2 307 519	2 165 169
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	24	(3 743 101)	(9 458 268)
Інші доходи	26	57 089	56 847
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		1 962 595	2 446 585
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		(189 535)	568 316
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	29	650 724	120 604
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		-	(91)
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю	25	(133 266)	(108 922)
Інші прибутки (збитки)	27	26 489	297 445
Витрати на виплати працівникам	28	(3 741 260)	(3 560 638)
Амортизаційні витрати	13,14	(1 317 881)	(890 050)
Інші адміністративні та операційні витрати	28	(2 720 022)	(2 276 499)
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності) для нефінансових активів		(31 257)	(151 257)
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	12	6 823	10 655
Прибуток (збиток) до оподаткування		9 751 908	2 040 185
Доходи від повернення податку (витрати на сплату податку)	15	(4 954 301)	(441 481)
Прибуток (збиток)		4 797 607	1 598 704
Прибуток (збиток), що відноситься до:			
- власників материнського підприємства		4 796 245	1 598 231
- часток участі, що не забезпечують контролю		1 362	473
		4 797 607	1 598 704
Прибуток на акцію			
Базовий прибуток (збиток) на акцію, що належить власникам Банку	20	0,0780	0,0260

Примітки на стор. 6-107 є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності

ЗГОДА

здобувача освіти Державного університету економіки і технологій про перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, **Мусієнко Руслан Анатолійович**, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна магістерська робота на тему *«Управління ресурсами комерційного банку»* виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформований, що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомлений з умовами такого розміщення.

09.01.2025 р.